

Civilutskottets betänkande 2021/22:CU29

Vägar till hållbara vattentjänster

Sammanfattning

Utskottet ställer sig delvis bakom regeringens förslag till ändringar i miljöbalken och lagen om allmänna vattentjänster.

De lagändringar som utskottet tillstyrker innebär bl.a. att kommunernas bedömning av behovet av en allmän vattentjänst ska bli mer flexibel. Dessutom ska varje kommun ha en aktuell vattentjänstplan som bl.a. innehåller kommunens långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2023.

Den lagändring som utskottet avstyrker innebär ett bemyndigande för regeringen att i fråga om små enskilda avloppsanläggningar meddela föreskrifter om skyldighet att kontrollera anläggningens funktion och att lämna vissa uppgifter till tillsynsmyndigheten. Utskottet anser att det finns en risk för att nya föreskrifter med stöd av bemyndigandet skulle kunna medföra omotiverade kostnader för fastighetsägare som inte vägs upp av en motsvarande positiv miljönytta. Utskottets förslag grundas på förslag i motioner. I denna del finns en reservation (S, V, MP).

Utskottet föreslår vidare ett tillkännagivande till regeringen med anledning av motionsyrkanden. Regeringen bör ta de fortsatta initiativ som krävs för att få till stånd en ordning som innebär att en fastighetsägare som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav som utgångspunkt inte ska kunna påtvingas ett kommunalt avlopp. Även i denna del finns en reservation (S, V, MP).

Utskottet anser att riksdagen bör avslå övriga motionsyrkanden.

I betänkandet finns totalt 13 reservationer (S, M, SD, C, V, KD, MP) och fyra särskilda yttranden (M, SD, V).

Behandlade förslag

Proposition 2021/22:208 Vägar till hållbara vattentjänster.

Cirka 20 yrkanden i följdmotioner.

13 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2021/22.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	6
Utskottets överväganden	7
Avslag på propositionen	7
Regeringens lagförslag	8
Den framtida regleringen av kommunens ansvar för vattenförsörjning och avlopp	18
Övriga frågor om vattenförsörjning och avlopp	23
Reservationer	27
1. Avslag på propositionen, punkt 1 (SD)	27
2. Kontroll av små enskilda avloppsanläggningar, punkt 2 (S, V, MP)	28
3. Vattentjänstplanens innehåll i fråga om skyfallsberedskap, punkt 3 (SD, C)	29
4. Övergångsbestämmelser för reglerna om vattentjänstplaner, punkt 4 (C)	30
5. Utgångspunkter vid bedömningar av behovet av allmänna vattentjänster m.m., punkt 6 (S, V, MP)	31
6. Bedömningskriterier och bevisfrågor m.m., punkt 7 (M, C, KD)	32
7. Bedömningskriterier och bevisfrågor m.m., punkt 7 (MP)	33
8. Moratorium, punkt 8 (M)	34
9. Vattentjänstplanernas innehåll m.m., punkt 9 (C)	35
10. Vattentjänstplanernas innehåll m.m., punkt 9 (MP)	36
11. Tillsynsvägledning, punkt 10 (C)	37
12. Tillsynsvägledning, punkt 10 (KD)	37
13. Fastighetsägares möjligheter att överklaga beslut om vattenförsörjning och avlopp, punkt 11 (M)	38
Särskilda yttranden	39
1. Kontroll av små enskilda avloppsanläggningar, punkt 2 (M)	39
2. Kontroll av små enskilda avloppsanläggningar, punkt 2 (SD)	39
3. Vägar till hållbara vattentjänster (SD)	39
4. Vägar till hållbara vattentjänster (V)	40
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	41
Propositionen	41
Följdmotionerna	41
Motioner från allmänna motionstiden 2021/22	43
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	46
<i>Bilaga 3</i>	
Miljö- och jordbruksutskottets yttrande	50

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Avslag på propositionen

1. Avslag på propositionen

Riksdagen avslår motion

2021/22:4689 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD).

Reservation 1 (SD)

Regeringens lagförslag

2. Kontroll av små enskilda avloppsanläggningar

Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i miljöbalken i de delar det avser 26 kap. 19 b §.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 7 och

2021/22:4690 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 4 och

avslår proposition 2021/22:208 punkt 1 i denna del och motionerna

2021/22:2461 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 11 och

2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkande 6.

Reservation 2 (S, V, MP)

3. Vattentjänstplanens innehåll i fråga om skyfallsberedskap

Riksdagen antar 6 b § andra stycket regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2021/22:208 punkt 2 i denna del och avslår motion

2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 6.

Reservation 3 (SD, C)

4. Övergångsbestämmelser för reglerna om vattentjänstplaner

Riksdagen antar punkt 2 ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna i regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2021/22:208 punkt 2 i denna del och avslår motion

2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 5.

Reservation 4 (C)

5. Lagförslagen i övrigt

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i miljöbalken,

2. lag om ändring i lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster

i de delar som inte omfattas av utskottets förslag ovan.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2021/22:208 punkterna 1 och 2, båda i denna del.

Den framtida regleringen av kommunens ansvar för vattenförsörjning och avlopp

6. Utgångspunkter vid bedömningar av behovet av allmänna vattentjänster m.m.

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om utgångspunkter för tvångsanslutningar till det kommunala va-nätet och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:2461 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 9,

2021/22:3225 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 47,

2021/22:3681 av Magnus Ek m.fl. (C) yrkande 23,

2021/22:3708 av Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M) yrkande 23,

2021/22:3881 av Kjell-Arne Ottosson m.fl. (KD) yrkande 51.1 och

2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkande 2.

Reservation 5 (S, V, MP)

7. Bedömningskriterier och bevisfrågor m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:104 av Magnus Jacobsson (KD),

2021/22:107 av Magnus Jacobsson (KD),

2021/22:109 av Magnus Jacobsson (KD) yrkande 1,

2021/22:562 av Edward Riedl (M),

2021/22:2621 av Sten Bergheden (M) yrkande 1,

2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkandena 1 och 2,

2021/22:4690 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkandena 1 och 2,

2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkandena 3 och 4 samt

2021/22:4694 av Emma Hult och Maria Gardfjell (båda MP) yrkande 2.

Reservation 6 (M, C, KD)

Reservation 7 (MP)

8. Moratorium

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2866 av Betty Malmberg (M),

2021/22:3435 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkande 33 och

2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkande 5.

Reservation 8 (M)

*Övriga frågor om vattenförsörjning och avlopp***9. Vattentjänstplanernas innehåll m.m.**

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 4 och
2021/22:4694 av Emma Hult och Maria Gardfjell (båda MP) yrkandena
1 och 3.

Reservation 9 (C)

Reservation 10 (MP)

10. Tillsynsvägledning

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 3 och
2021/22:4690 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 3.

Reservation 11 (C)

Reservation 12 (KD)

11. Fastighetsägares möjligheter att överklaga beslut om vattenförsörjning och avlopp

Riksdagen avslår motion

2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkande 1.

Reservation 13 (M)

Stockholm den 14 juni 2022

På civilutskottets vägnar

Emma Hult

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Emma Hult (MP), Larry Söder (KD), Johan Löfstrand (S), Viktor Wärnick (M), Elin Lundgren (S), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Mikael Eskilandersson (SD), Leif Nysmed (S), Ola Johansson (C), Momodou Malcolm Jallow (V), Lars Püss (M), Roger Hedlund (SD), Sanne Lennström (S), Joakim Järrebring (S), Angelica Lundberg (SD), David Josefsson (M) och Joar Forssell (L).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet proposition 2021/22:208 Väger till hållbara vattentjänster. I propositionen finns en redogörelse för ärendets beredning fram till regeringens beslut om propositionen.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut återges i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

Fem motioner med sammanlagt ett tjugotal yrkanden har väckts med anledning av propositionen. I betänkandet behandlas därutöver 13 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2021/22. Förslagen i motionerna finns i bilaga 1.

I april 2021 riktade riksdagen ett tillkännagivande till regeringen om att regeringen skyndsamt borde vidta de åtgärder som krävs för att en fastighetsägare som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav inte ska kunna tvingas att ansluta sig till det kommunala va-nätet (bet. 2020/21:CU14 punkt 11, rskr. 2020/21:268). I betänkandet behandlas även den redovisning av hanteringen av tillkännagivandet som regeringen gör i propositionen.

Civilutskottet har gett miljö- och jordbruksutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen och följdmotionerna i de delar som berör miljö- och jordbruksutskottets beredningsområde. Miljö- och jordbruksutskottets yttrande finns i bilaga 3.

Civilutskottet har mottagit en skrivelse i ärendet.

Utskottets överväganden

Avslag på propositionen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om avslag på propositionen.
Jämför reservation 1 (SD).

Motionen

I kommittémotion 2021/22:4689 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkas att riksdagen ska avslå propositionen. Motionärerna ställer sig bl.a. negativa till regeringens förslag till bemyndigande att meddela föreskrifter om kontroll av små enskilda avloppsanläggningar. Enligt motionärerna finns det en risk att detta kommer att orsaka kostnader och besvär för fastighetsägare. Vidare påpekar motionärerna att kommuner redan i dag har en möjlighet att upprätta va-planer samt att risken för skyfall och översvämningar inte kan hanteras enbart som en va-fråga.

Miljö- och jordbruksutskottets yttrande

Miljö- och jordbruksutskottet anser att civilutskottet bör tillstyrka propositionen i de delar som rör miljö- och jordbruksutskottets beredningsområde och avstyrka motion 2021/22:4689 (SD).

Utskottets ställningstagande

I propositionen föreslår regeringen lagändringar som syftar till att skapa förutsättningar för långsiktigt hållbara vatten- och avloppslösningar samt att öka allmänhetens insyn och möjlighet till deltagande och påverkan vid den kommunala planeringen av hur behovet av allmänna vattentjänster i kommunen ska tillgodoses.

Utskottet delar inte motionärernas uppfattning att propositionen har sådana brister att den helt bör avslås. Utskottet avstyrker därför motionsyrkandet om avslag på propositionen.

Utskottet övergår nu till att behandla regeringens lagförslag.

Regeringens lagförslag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår regeringens lagförslag om kontroll av små enskilda avloppsanläggningar.

Vidare antar riksdagen lagförslagen om vattentjänstplanens innehåll i fråga om skyfallsberedskap och om övergångsbestämmelser för reglerna om vattentjänstplaner samt avslår motionsyrkanden om avslag respektive ändringar i dessa delar. Riksdagen antar också lagförslagen i övrigt.

Jämför reservation 2 (S, V, MP), 3 (SD, C) och 4 (C) samt särskilt yttrande 1 (M) och 2 (SD).

Bakgrund

Kommunens ansvar för vattenförsörjning och avlopp

Av lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster, förkortad vattentjänstlagen, följer att en kommun är skyldig att ordna allmänna va-anläggningar om det med hänsyn till människors hälsa eller miljön behöver ordnas vattenförsörjning och avlopp i ett större sammanhang för en viss befintlig eller blivande bebyggelse (6 §). En allmän va-anläggning är en va-anläggning över vilken en kommun har ett rättsligt bestämmande inflytande och som har ordnats och används för att uppfylla kommunens skyldigheter enligt vattentjänstlagen. En enskild anläggning definieras i lagen som en va-anläggning eller annan anordning för vattenförsörjning eller avlopp som inte är eller ingår i en allmän va-anläggning (2 §).

För att kommunens skyldighet att tillgodose behovet av vattenförsörjning och avlopp ska inträda krävs att behovet rör fler än bara ett fåtal fastigheter. Om det finns en fastighet som uppenbarligen inte behöver omfattas av det större sammanhanget får verksamhetsområdet inskränkas, om fastighetens behov av vattenförsörjning och avlopp kan ordnas på ett sätt som kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön (9 §).

En fastighetsägare har rätt att använda en allmän va-anläggning om fastigheten finns inom verksamhetsområdet och behöver en vattentjänst och behovet inte kan tillgodoses bättre på annat sätt (16 §). Om en fastighet finns inom en allmän va-anläggnings verksamhetsområde och om fastigheten med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver en vattentjänst och behovet inte kan tillgodoses bättre på annat sätt är fastighetsägaren skyldig att betala avgifter för den allmänna va-anläggningen. Vid bedömningen av behovet ska särskild hänsyn tas till i vilken utsträckning jämförda alternativ tillgodoser intresset av en god hushållning med naturresurser (24 §).

Avgiftsskyldigheten när det gäller vattentjänster som tillhandahålls genom en förbindelsepunkt inträder när huvudmannen har ordnat en förbindelsepunkt och informerat fastighetsägaren om detta. Avgiftsskyldighet för bortledande

av vatten från fastigheten som inte sker genom en förbindelsepunkt inträder när huvudmannen har ordnat de anordningar som behövs och informerat fastighetsägaren (25 §). Även om något krav på faktisk anslutning varken följer av rätten att använda den allmänna va-anläggningen eller avgiftsskyldigheten sker vanligen en sådan i samband med att avgiftsskyldigheten inträder. Det finns dock inte något hinder mot att fortsätta att använda en enskild va-anläggning på en fastighet inom ett verksamhetsområde för en allmän va-anläggning, förutsatt att den enskilda anläggningen uppfyller gällande miljö- och hälsoskyddskrav (se mer om detta under rubriken Miljöbalkens bestämmelser om prövningsplikt, tillsyn och kontroll av avlopp).

Om det inom en allmän va-anläggnings verksamhetsområde finns en enskild anläggning som kan användas i den allmänna va-anläggningen, är ägaren av den enskilda anläggningen skyldig att, mot skälig ersättning, låta den enskilda anläggningen ingå i den allmänna va-anläggningen om huvudmannen begär det (39 §). Huvudmannens rätt att lösa in enskilda va-anordningar har enligt förarbetena framför allt haft betydelse när det funnits ett utbyggt gemensamt ledningsnät för flera fastigheter. Om det finns enskilda anordningar som har en sådan standard att de kan användas i den allmänna va-anläggningen, är det ett allmänt intresse att huvudmannen – i stället för att behöva göra nyinvesteringar – har en möjlighet att lösa in anordningarna, som annars skulle bli onyttiga till följd av utbyggnaden (prop. 2005/06:78 s. 66 f.).

Om en enskild anläggning blir onyttig till följd av att kommunen ordnar eller utvidgar en allmän va-anläggning ska huvudmannen betala skälig ersättning till den enskilda anläggningens ägare (40 §). I praxis har ersättning i allmänhet bestämts till anordningarnas bruksvärde, efter avdrag för ålder och skick. Rätten till ersättning för onyttiga enskilda anordningar beror inte på att ett myndighetsingripande hindrar ett visst nyttjande. Fastighetsägaren har fortfarande kvar äganderätten, men kan på grund av den ordnade allmänna va-anläggningen anse sig inte längre behöva den egna anläggningen. Ersättningen är en kompensation för detta (prop. 2005/06:78 s. 66 f.).

Länsstyrelsen utövar tillsyn över att kommunen fullgör skyldigheten att tillgodose behovet av vattentjänster. Länsstyrelsen får förelägga kommunen att fullgöra skyldigheten. Ett sådant föreläggande får förenas med vite (51 §).

Planering av vattenförsörjning och avlopp

Enligt vattentjänstlagen är huvudregeln att en allmän va-anläggning ska komma till stånd snarast. Trots detta har va-huvudmannen rätt att vänta med att utföra nödvändiga anläggnings- eller utbyggnadsarbeten om arbetena behöver samordnas med andra arbeten samt utförs i den ordning som följer av huvudmannens utbyggnadsplan (17 §). Många kommuner har tagit fram en utbyggnadsplan, men någon generell sådan skyldighet finns inte i vattentjänstlagen. Det närmare innehållet i en utbyggnadsplan är inte heller reglerat i lagen.

I vattenmyndigheternas åtgärdsprogram ställs krav på kommunerna att bedriva planering av avlopp och vatten samt upprätta och utveckla va-planer. En stor andel av landets kommuner har tagit fram planer för va-försörjningen och olika typer av styrdokument för arbetet med va-frågor.

Plan- och bygglagens regler om översiktsplanering och planeringsstrategi

Enligt 3 kap. 1 § plan- och bygglagen (2010:900), förkortad PBL, ska varje kommun ha en aktuell översiktsplan som omfattar hela kommunen. Översiktsplanen, som inte är bindande, ska ange inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön. Planen ska även ge vägledning för beslut om hur mark- och vattenområden ska användas, och hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras (3 kap. 2 § PBL). Enligt 3 kap. 5 § PBL ska det av översiktsplanen bl.a. framgå hur kommunen ser på risken för skador på den byggda miljön som kan följa av översvämning, ras, skred och erosion som är klimatrelaterade samt på hur sådana risker kan minska eller upphöra.

Tidigare fanns i PBL ett krav på ställningstagande när det gäller översiktsplanens aktualitet en gång per mandatperiod. I april 2020 infördes i stället ett krav på planeringsstrategi (prop. 2019/20:52, bet. 2019/20:CU7, rskr. 2019/20:168). Bakgrunden var bl.a. att det i många kommuner hade konstaterats brister i kontinuiteten i översiktsplaneringen.

I en planeringsstrategi ska kommunfullmäktige ta ställning till dels ändrade planeringsförutsättningar av betydelse för översiktsplanens aktualitet, dels kommunens fortsatta arbete med översiktsplaneringen. Vidare ska kommunfullmäktige bedöma i vilken utsträckning planen är aktuell i förhållande till lagstiftningens krav. Kommunfullmäktige ska ta fram och anta en planeringsstrategi senast 24 månader efter ett ordinarie val. Det innebär att kommunernas första planeringsstrategi ska ha antagits senast den 11 september 2024. Kravet gäller inte om kommunfullmäktige i stället antar en ny översiktsplan inom samma tidsperiod (3 kap. 23 § PBL).

Av övergångsbestämmelserna till de nya reglerna om översiktsplanering framgår bl.a. att översiktsplaner antagna före den 1 januari 2004 upphör att gälla vid utgången av 2025.

Miljöbalkens bestämmelser om prövningsplikt, tillsyn och kontroll av avlopp

Enligt 9 kap. 1 § miljöbalken är utsläpp av avloppsvatten att bedöma som miljöfarlig verksamhet, och miljöbalken innehåller därför bestämmelser om prövningsplikt, tillsyn och kontroll av avlopp. I propositionen (s. 15) redogör regeringen i korthet för dessa regler.

Avloppsvatten ska enligt 9 kap. 7 § första stycket miljöbalken avledas och renas eller tas om hand på något annat sätt så att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppkommer. För detta ändamål ska lämpliga

avloppsanordningar eller andra inrättningar utföras. Bestämmelser om tillstånds- och anmälningsplikt för att inrätta eller ändra en avloppsanordning eller -anläggning återfinns i föreskrifter meddelade av regeringen med stöd av bemyndiganden i 9 kap. 6 och 7 §§ miljöbalken, närmare bestämt i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd och i miljöprövningsförordningen (2013:251).

Enligt 13 § förordningen om miljöfarlig verksamhet krävs tillstånd för att inrätta en avloppsanordning som en eller flera vattentoaletter ska anslutas till, eller för att ansluta en vattentoalett till en befintlig avloppsanordning. För att inrätta en annan avloppsanordning krävs det en anmälan till den kommunala nämnden. En ansökan om tillstånd ska prövas av den kommunala nämnden. Ansökan prövas av försvarsinspektören för hälsa och miljö i de fall inspektören har tillsyn över anläggningen.

Enligt 15 § förordningen om miljöfarlig verksamhet ska bestämmelserna i 13 § inte tillämpas på en avloppsanordning som kräver tillstånd eller anmälan enligt miljöprövningsförordningen eller om avloppsanordningen är avsedd att föra avloppsvattnet till enbart en allmän avloppsanläggning. En avloppsreningsanläggning som tar emot avloppsvatten med en föroreningsmängd som motsvarar mer än 200 personekvivalenter omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt bestämmelserna i 28 kap. miljöprövningsförordningen.

Utöver de nämnda kraven på tillstånds- och anmälningsplikt finns det vissa bestämmelser i miljöbalken som möjliggör kontroll och rapportering av avloppsanordningar och -anläggningar. Den som bedriver en verksamhet som kan befaras medföra olägenhet för människors hälsa eller miljön ska fortlöpande planera och kontrollera verksamheten för att motverka eller förebygga sådana verkningar. Bestämmelser som rör sådan egenkontroll finns i 26 kap. 19 § miljöbalken. Den som bedriver en sådan verksamhet ska också genom egna undersökningar eller på annat sätt hålla sig underrättad om verksamhetens eller åtgärdens påverkan på miljön. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om kontrollen. Sådana föreskrifter finns i förordningen (1998:901) om verksamhetsutövares egenkontroll. Bestämmelserna i förordningen träffar enbart den som yrkesmässigt bedriver verksamheter eller åtgärder som omfattas av tillståndsplikt enligt 9 eller 11–14 kap. miljöbalken. Den som bedriver en avloppsverksamhet kan också träffas av krav att årligen lämna miljörapport om verksamheten till tillsynsmyndigheten (26 kap. 20–20 a §§ miljöbalken). Ytterligare föreskrifter om miljörapportering finns i förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

Slutligen bör nämnas att tillsynsmyndigheten får förelägga den som har en avloppsanläggning att till myndigheten lämna de uppgifter och handlingar som behövs för tillsynen (26 kap. 21 § miljöbalken).

Propositionen

En flexibel behovsbedömning

Regeringen föreslår att en kommun vid bedömningen om det finns behov av en allmän vattentjänst ska ta särskild hänsyn till förutsättningarna att tillgodose behovet av vattenförsörjning och avlopp genom en enskild anläggning som kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön. Detta föreslås ske genom ett tillägg i 6 § vattentjänstlagen som förtydligar under

vilka förutsättningar kommunen är skyldig att tillhandahålla allmänna vattentjänster.

Av propositionen (s. 19) framgår att regeringen gör bedömningen att det med nuvarande utformning av 6 § vattentjänstlagen inte finns något hinder mot att kommunerna beaktar enskilda anläggningar vid bedömningen av det miljö- eller hälsomässiga behovet av en vattentjänst. Enligt regeringen finns det emellertid en osäkerhet hos många kommuner kring i vilken utsträckning enskilda anläggningar kan beaktas. Mot den bakgrunden anser regeringen att bestämmelsen bör tydliggöras så att det framgår att en enskild anläggning under vissa förutsättningar ska kunna tillgodose behovet av en vattentjänst, trots att fastigheten eller bebyggelsen ingår i ett större sammanhang. Det föreslagna tillägget syftar inte till att inskränka det allmännas ansvar för vattentjänster, utan till att tydliggöra vikten av en behovsbedömning utifrån tekniska, miljömässiga och samhällsekonomiska aspekter. Förslaget är således inte avsett att ändra kommunens grundläggande ansvar för att ordna vattentjänster om det finns ett behov av att göra detta i ett större sammanhang, utan att ge utrymme för en flexiblare behovsbedömning.

Enligt regeringen (s. 20) bör det vara kommunen som har ansvaret för att bedöma om det finns förutsättningar att tillgodose behovet av vattentjänster genom en enskild anläggning i stället för genom en allmän va-anläggning. I sammanhanget framhåller regeringen att en sådan ordning överensstämmer med vad som gäller i fråga om en fastighetsägares rätt att använda en allmän va-anläggning, en rätt som är villkorad av att behovet av en vattentjänst inte bättre kan tillgodoses på annat sätt. Det är va-huvudmannen som har bevisbördan för att behovet med fördel kan tillgodoses på annat sätt än genom den allmänna anläggningen.

Enligt regeringens förslag ska det framgå av det nya stycket i 6 § vattentjänstlagen att en enskild anläggning, för att kunna tillgodose behovet av vattentjänster, ska ge ett godtagbart skydd för människors hälsa och miljön, inte ett motsvarande skydd. I sammanhanget anför regeringen (s. 20 f.) att allmänna anläggningar som huvudregel ska samla och hantera stora mängder avloppsvatten med utflöde i en punkt och att kraven på rening därmed är högt ställda. För att nå en önskvärd vattenkvalitet kan det enligt regeringen finnas situationer där det är tillräckligt med den rening som kan uppnås med enskilda anläggningar. Vilken skyddsnivå som kan godtas är enligt regeringen (s. 21) en bedömning som måste göras utifrån lokala förhållanden och hur denna bedömning ska göras bör inte regleras närmare i vattentjänstlagen. I författningskommentaren (s. 52) anges att en förutsättning för att en enskild anläggning ska kunna godtas inom ett visst område är att miljö-kvalitetsnormerna för vatten kan följas och att övriga krav som följer av miljöbalken och annan tillämplig lagstiftning vad gäller skyddet för hälsa och miljö kan uppfyllas.

Enligt regeringen (s. 21) finns ett behov av tillsynsvägledning. Den utredning som ligger till grund för förslagen i propositionen har föreslagit att Havs- och vattenmyndigheten ska ges ett tillsynsvägledande ansvar för 6 §

vattentjänstlagen, ett ansvar som ska fullgöras i samråd med Boverket och Naturvårdsverket. Detta förslag bereds vidare inom Regeringskansliet.

Kommunala vattentjänstplaner

Regeringen föreslår att det i varje kommun ska finnas en vattentjänstplan som fastställts av kommunfullmäktige. Planen, som inte ska vara bindande, ska innehålla kommunens långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses. Den ska också innehålla en redogörelse för kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna va-anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning som uppkommer vid skyfall. Planen ska vara aktuell med hänsyn till behovet av allmänna vattentjänster och planens aktualitet ska prövas av kommunfullmäktige minst vart fjärde år.

Utöver det förfarande som följer av miljöbalkens bestämmelser om strategiska miljöbedömningar av planer och program föreslår regeringen att kommunen, innan vattentjänstplanen antas eller ändras, ska samråda med de fastighetsägare och myndigheter som kan antas ha ett väsentligt intresse av planförslaget. Förslaget ska ställas ut för granskning av kommunen under minst fyra veckor, om inte förslaget gäller ändring av en vattentjänstplan som endast berör ett fåtal fastighetsägare eller annars är av mindre betydelse. Kommunen ska ta hänsyn till de synpunkter som kommit in under samrådet och granskningen samt redovisa hur de har beaktats.

Av propositionen framgår att huvudsyftet med lagförslaget om vattentjänstplaner är att ge förutsättningar för en god planering av kommunens skyldigheter att ordna allmänna vattentjänster samt att ge berörda insyn och möjlighet till deltagande i processen. Enligt regeringen (s. 49) bidrar kommunal planering med tydlighet och förutsägbarhet för fastighetsägare och ökar även transparensen i användningen av skattemedel. Regeringen framhåller att fastighetsägare i dag endast har en liten lagstadgad möjlighet att påverka de beslut enligt 6 § vattentjänstlagen som indirekt berör deras fastigheter samt att möjligheterna att överklaga beslut enligt lagen är begränsade. Ur ett demokratiskt perspektiv anser regeringen därför att förslaget är positivt, eftersom det kommer att medföra att fastighetsägare ges möjlighet att lämna synpunkter på förslaget till plan innan den antas. Genom att vattentjänstplanen görs föremål för granskning och samråd bedömer regeringen att fastighetsägares, kommunmedlemmars och andras möjligheter till inflytande kommer att öka.

Eftersom vattentjänstplanen får anses vara av principiell beskaffenhet för kommunen bör den enligt regeringen (s. 26) beslutas av kommunfullmäktige. Beslutet bör enligt regeringen ha karaktären av ett vägledande beslut, på motsvarande sätt som en översiktsplan.

Av propositionen framgår att flera remissinstanser har framfört synpunkter på vad en vattentjänstplan ska innehålla. Bland annat har förslag lämnats om

att vattentjänstplanen bör avhandla frågor kopplade till klimatanpassning, såsom dricksvattenbrist på grund av torka.

Regeringen anser, i likhet med utredningen, att kommunen bör ha en plan för hur de allmänna va-anläggningarnas kapacitet och funktion kan upprätthållas även vid en ökad belastning på grund av skyfall (s. 28 f.). Det framhålls i propositionen (s. 30) att allmänna va-anläggningar är ett bredare begrepp än allmänna dagvattenanläggningar samt att skyfall direkt eller indirekt även kan ha påverkan på dricksvatten och spillvatten. Enligt regeringen är ambitionen att kommunerna ska styra mot en helhet i sin planering. I sammanhanget (s. 30) konstaterar regeringen att det finns bestämmelser som relaterar till skyfall i exempelvis 3 kap. 5 § PBL samt att en ökad mängd nederbörd och ökad förekomst av skyfall kan leda till problem som hanteras i olika lagstiftningar och kräver olika åtgärder. Regeringen delar den bild som framförts av remissinstanser att lagförslaget inte uttömmande löser de problem som skyfall kan förorsaka samt framhåller att kommunerna behöver ta hänsyn till dessa frågor i hela samhällsplaneringen.

Enligt regeringen (s. 27) saknas i övrigt skäl att införa alltför ingående bestämmelser om vad en vattentjänstplan ska innehålla. I stället bör det finnas utrymme för kommunerna att anpassa innehållet efter de egna behoven och förutsättningarna. Regeringen anför i sammanhanget (s. 31) att kommunen kan anpassa planens innehåll efter behov, t.ex. tillföra en beskrivning av beredskapen med anledning av andra väderfenomen såsom torka.

Det behov av närmare vägledning kring innehållet i vattentjänstplanen som har lyfts av vissa remissinstanser bör enligt regeringen (s. 28) hanteras genom att en myndighet får i uppdrag att ta fram vägledning till kommunerna. Som nämnts ovan har utredningen föreslagit att Havs- och vattenmyndigheten ska utses till tillsynsvägläddande myndighet för 6 § vattentjänstlagen, ett förslag som fortfarande bereds inom Regeringskansliet.

Kontroll av små enskilda avloppsanläggningar m.m.

I propositionen föreslås att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om skyldighet att kontrollera små enskilda avloppsanläggningars funktion samt om att lämna uppgifter till tillsynsmyndigheten om anläggningens utformning och funktion och om den kontroll som utförts. Vidare föreslås att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få föreskriva hur kontrollen ska utföras.

Därutöver föreslår regeringen att en felaktig hänvisning i 5 kap. miljöbalken rättas till.

Regeringen konstaterar (s. 36 f.) att åtgärdande av små avloppsanläggningar genom att tillsynsmyndigheten via förelägganden riktar krav på åtgärdande i enskilda fall är resurskrävande för berörda myndigheter. Regeringen anser därför att tydliga krav på kontroll och rapportering kan vara ett kostnadseffektivt sätt att säkerställa regelefterlevnad.

Det bemyndigande som föreslås skulle göra det möjligt att ställa krav i fråga om små avloppsanläggningar på att anläggningarnas funktion ska kontrolleras samt hur kontrollen ska utföras. Enligt regeringen skulle det t.ex. vara möjligt att ställa krav på att kontrollen ska utföras genom besiktning av ett ackrediterat kontrollorgan samt att kontrollen ska utföras med visst intervall eller vid vissa händelser, exempelvis vid överlåtelse av fastighet. Bemyndigandet omfattar även möjligheten att föreskriva om skyldigheter att lämna uppgifter till tillsynsmyndigheten om utformningen av och funktionen hos en anläggning och om den kontroll som utförts.

Regeringens bedömning är att införandet av föreskrifter om kontroll kommer att bidra till ökad medvetenhet hos den som ansvarar för en avloppsanläggning, något som i sin tur kan bidra till att öka åtgärdstakten när det gäller bristfälliga anläggningar och därmed minska påverkan på miljön.

Av propositionen framgår att vissa remissinstanser ansett att kravet på att lämna uppgifter inte bör införas nationellt utan som en möjlighet för de kommuner som vill att införa det genom lokala föreskrifter. Regeringen delar bilden att det kan finnas stora skillnader mellan kommuner men bedömer att nödvändig differentiering går att uppnå genom en regional eller nationell reglering. Genom generella föreskrifter bedöms kraven kunna anpassas efter olika områdets miljö- och hälsomässiga behov.

Regeringen anför i sammanhanget att variationerna mellan och inom kommunerna kan motivera ett stegvist införande av skyldigheten att kontrollera anläggningars funktion. Det kan handla om att skyldigheten till att börja med enbart införs vid överlåtelse av fastighet och senare utökas till en återkommande kontroll med visst intervall. Kraven bör om lämpligt också kunna avgränsas till att gälla enbart vissa typer av anläggningar.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2023, men att den nya bestämmelsen i vattentjänstlagen om att det ska finnas en aktuell vattentjänstplan i varje kommun (6 a § första stycket) ska tillämpas första gången för tid efter den 31 december 2023. Regeringen anför (s. 39) att de flesta kommuner redan i dag har en va-plan till följd av kravet i vattenmyndigheternas åtgärdsprogram, men för att möjliggöra för samtliga kommuner att ta fram en sådan och genomföra samråd och strategisk miljöbedömning i fråga om denna bör den aktuella bestämmelsen tillämpas först efter den senare föreslagna tidpunkten. Förslaget innebär att även äldre va-planer efter den 31 december 2023 måste uppfylla de föreslagna kraven på aktualitet, samråd och granskning.

Motionerna

Kontroll av små enskilda avloppsanläggningar

I kommittémotion 2021/22:4690 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 4 begärs att riksdagen avslår förslaget om bemyndigande att meddela föreskrifter om kontroll av små enskilda avloppsanläggningar. Motionärerna hänvisar till det ordinarie tillsynsarbete som landets kommuner redan bedriver och anför att det finns risk för att den nya regleringen endast kommer att medföra nya löpande kostnader för fastighetsägare.

Även i kommittémotion 2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 7 begärs att riksdagen avslår regeringens förslag i aktuell del. Motionärerna hänvisar till det tillsynsarbete som kommunerna redan bedriver och anför att bemyndigandet medför risk för ökade kostnader. Enligt motionärerna bör tillsynsmyndigheten i stället kunna föreskriva vilka uppgifter som ska lämnas. Vidare bör krav på att lämna uppgifter inte införas nationellt utan i stället bör de kommuner som önskar ges möjlighet att införa lokala föreskrifter i frågan.

I kommittémotion 2021/22:2461 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 11 begärs ett tillkännagivande om avloppsdeklarationer. Motionärerna hänvisar till det förslag till förordning om avloppsdeklarationer som lagts fram av utredningen, enligt vilket en avloppsdeklaration inte ska få vara äldre än sju år samt ska upprättas av ett ackrediterat kontrollorgan. Mot bakgrund av den kostnad en sådan ordning skulle medföra för fastighetsägare anser motionärerna att tillsynen av aktuella anläggningar även fortsättningsvis bör skötas av kommunen.

I kommittémotion 2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkande 6 föreslås ett tillkännagivande om att kommuner bör ha möjlighet att själva välja om de vill tillämpa ett system med avloppsdeklarationer eller inte och att de föreskrifter som regeringen meddelar bör möjliggöra detta.

Vattentjänstplanens innehåll i fråga om skyfallsberedskap

I kommittémotion 2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 6 begärs att riksdagen ska avslå regeringens förslag om att en vattentjänstplan ska innehålla kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna va-anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning på grund av skyfall (6 b § andra stycket). Som skäl för detta anförts att en sådan bestämmelse inte kommer att ge något mervärde utan endast bidra till en ökad osäkerhet kring ansvarsfördelningen när det handlar om klimatanpassningsfrågor. Motionärerna anser vidare att översvämningsrisker utgör en samhällsplaneringsfråga som behöver involvera fler aktörer.

Övergångsbestämmelser för reglerna om vattentjänstplaner

I kommittémotion 2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 5 föreslås att riksdagen ska besluta att de nya bestämmelserna om

vattentjänstplaner ska tillämpas första gången för tid efter den 31 december 2025. Som skäl för detta anförs att det vore en fördel om de nya reglerna samordnades tidsmässigt med de nya reglerna om översiktsplanering i PBL.

Miljö- och jordbruksutskottets yttrande

Miljö- och jordbruksutskottet anser att civilutskottet bör tillstyrka propositionen i de delar som rör miljö- och jordbruksutskottets beredningsområde och avstyrka de följdmotionsyrkanden som utskottet yttrar sig över, dvs. motionerna 2021/22:4688 (C) yrkandena 6 och 7, 2021/22:4690 (KD) yrkande 4 och 2021/22:4693 (M) yrkande 6.

Utskottets ställningstagande

Kontroll av små enskilda avloppsanläggningar

I propositionen anför regeringen att åtgärdstakten när det gäller bristfälliga små avloppsanläggningar behöver öka och att det behövs en ökad kontroll av små enskilda avloppsanläggningar. Regeringen föreslår därför att det införs ett nytt bemyndigande i miljöbalken. Med stöd av detta ska enskilda fastighetsägare kunna underställas en skyldighet att kontrollera den egna anläggningen och lämna uppgifter till tillsynsmyndigheten om anläggningens utformning och funktion och om den kontroll som utförts. Enligt regeringen kan nya föreskrifter om kontroll bidra till ökad medvetenhet hos den som ansvarar för en avloppsanläggning, både om anläggningens funktion och om gällande krav. Den ökade medvetenheten kan i sin tur bidra till att åtgärdstakten ökar.

Utskottet kan konstatera att kommunerna redan i dag har till uppgift att utöva tillsyn över små avlopp. Med hänsyn till det tillsynsarbete som bedrivs inom kommunerna ifrågasätter utskottet om ett nytt bemyndigande av det slag som regeringen föreslår är rätt väg att gå för att uppnå en ökad åtgärdstakt. Utskottet ser en risk för att nya föreskrifter med stöd av bemyndigandet kan leda till omotiverade kostnader för enskilda fastighetsägare som inte vägs upp av en motsvarande positiv miljönytta. Utskottet anser därför att riksdagen bör avslå regeringens proposition i denna del. Det innebär att utskottet avstyrker propositionen i aktuell del och tillstyrker motionerna 2021/22:4688 (C) yrkande 7 och 2021/22:4690 (KD) yrkande 4.

Om propositionen avslås i den del som utskottet föreslår saknas skäl för riksdagen att vidta någon åtgärd med anledning av förslagen i motion 2021/22:2461 (SD) yrkande 11 och 2021/22:4693 (M) yrkande 6, som därför avstyrks av utskottet.

Vattentjänstplanens innehåll i fråga om skyfallsberedskap

Regeringen föreslår att vattentjänstplanen ska innehålla en redogörelse för kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de

allmänna va-anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning som uppkommer vid skyfall. Även om lagförslaget inte uttömmande löser de problem som skyfall kan medföra ser utskottet, i likhet med miljö- och jordbruksutskottet, positivt på förslaget eftersom intensivare korttidsnederbörd utgör en förväntad effekt av klimatförändringarna. Utskottet tillstyrker därför regeringens förslag i aktuell del och avstyrker motion 2021/22:4688 (C) yrkande 6.

Övergångsbestämmelser för reglerna om vattentjänstplaner

Regeringen har föreslagit att den nya bestämmelsen om att det ska finnas en aktuell vattentjänstplan i varje kommun ska tillämpas första gången för tid efter den 31 december 2023. Förslaget innebär att kommunerna ges ett års tid att ta fram utkast till, och samråda om, vattentjänstplaner. Utskottet anser att kommunerna därmed får rimlig tid på sig att leva upp till den nya lagstiftningen och föreslår därför att riksdagen antar övergångsbestämmelsen och avslår motion 2021/22:4688 (C) yrkande 5.

Lagförslagen i övrigt

När det gäller regeringens lagförslag i övrigt anser utskottet att de bör antas av de skäl som anförs i propositionen.

Den framtida regleringen av kommunens ansvar för vattenförsörjning och avlopp

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om utgångspunkter för tvångsanslutningar till det kommunala va-nätet och tillkännager detta för regeringen. Vidare avslår riksdagen motionsyrkanden om bedömningskriterier och bevisfrågor m.m. samt om införandet av ett moratorium.

Jämför reservation 5 (S, V, MP), 6 (M, C, KD), 7 (MP) och 8 (M).

Riksdagens tillkännagivande från 2021

Riksdagen tillkännagav i april 2021 för regeringen att den skyndsamt borde vidta de åtgärder som krävs för att en fastighetsägare som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav inte ska kunna tvingas att ansluta sig till det kommunala va-nätet (bet. 2020/21:CU14 punkt 11, rskr. 2020/21:268).

Propositionen

Genom lagförslaget om en flexiblere behovsbedömning bedömer regeringen att riksdagens tillkännagivande från 2021 är slutbehandlat. Regeringen anför följande (s. 20):

Regeringens förslag om att särskild hänsyn ska tas till förutsättningarna för att säkerställa behovet av en vattentjänst genom enskild anläggning ger utrymme för en flexiblere behovsbedömning. Regeringen anser att förslaget tillgodoser riksdagens tillkännagivande i den utsträckning som är lämpligt med beaktande av kommunens grundläggande ansvar för att ordna vattentjänster. Tillkännagivandet är därmed slutbehandlat.

Tillsynen av små avlopp

Tillsynen av små avlopp (anläggningar för hushållspillvatten för högst 200 personekvivalenter) utförs av den kommunala nämnden med ansvar för miljöfrågor. Havs- och vattenmyndigheten har ansvar för tillsynsvägledning inom området. Med tillsynsvägledning avses utvärdering, uppföljning och samordning av tillsyn samt stöd och råd till tillsynsmyndigheterna (26 kap. 1a § miljöbalken).

Havs- och vattenmyndigheten har utfärdat allmänna råd när det gäller små avloppsanordningar för hushållspillvatten (HVMFS 2016:17) och även tagit fram en vägledning för prövning av små avlopp.

Pågående systematisk kartläggning av studier om markretention

Markretentionen är den naturliga reningsprocess där näringsämnen (liksom mikroorganismer och toxiska ämnen) på olika sätt kvarhålls i jord eller växtlighet på vägen till ett vattendrag. Det statliga forskningsrådet Formas arbetar för närvarande med en forskningssammanställning som avser att tillhandahålla en detaljerad databas över studier som belyser frågan om markretention av fosfor från enskilda avlopp.

Beslutet om en systematisk översikt fattades i oktober 2018 av Rådet för evidensbaserad miljöanalys, baserat på en förstudie. I förstudien framhölls att det råder oenighet i frågan om hur betydelsefull markretentionen av fosfor från enskilda avlopp är samt att en fördjupad, vetenskapligt grundad, kunskapssammanställning i frågan är efterfrågad av såväl myndigheter, branschaktörer och privatpersoner.

När Formas systematiska kartläggning är klar kommer den att granskas av oberoende experter. Vidare kommer en rapport att publiceras på Formas webbsida. Rapporten beräknas bli färdig hösten 2022.

Motionerna

Utgångspunkter vid bedömningar av behovet av allmänna vattentjänster

I kommittémotion 2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkande 2 anförs att regeringens förslag om en flexiblare behovsprövning av allmänna vattentjänster i grunden är bra men att fastighetsägares skydd mot tvångsanslutning behöver stärkas ytterligare. Därför föreslår motionärerna ett tillkännagivande om att fastighetsägare vars va-system är bättre eller likvärdigt med det som kommunen erbjuder inte ska kunna tvångsanslutas till kommunalt avlopp. Samma yrkande framställs i kommittémotion 2021/22:3708 av Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M) yrkande 23.

I kommittémotion 2021/22:2461 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 9 begärs ett tillkännagivande om att den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav i normalfallet inte ska påtvingas ett kommunalt avlopp. Motsvarande yrkande framställs i kommittémotion 2021/22:3881 av Kjell-Arne Ottosson m.fl. (KD) yrkande 51 (i denna del).

I kommittémotion 2021/22:3225 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 47 begärs ett tillkännagivande om att alternativa lösningar till tvångsanslutningar till det kommunala va-systemet bör ses över. En tänkbar lösning är enligt motionärerna att uppmuntra till samfälligheter där flera fastighetsägare går ihop om en lokalt utformad kollektiv lösning. Samma yrkande finns i kommittémotion 2021/22:3681 av Magnus Ek m.fl. (C) yrkande 23.

Bedömningskriterier och bevisfrågor m.m.

I kommittémotion 2021/22:4690 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 1 föreslås dels ett tillkännagivande om att bedömningen av ett verksamhetsområde ska innefatta att kommunen kan uppvisa brister i enskilda anläggningars funktion (yrkande 1). Vidare begärs ett tillkännagivande om att markretentionen ska beaktas vid bedömningen av enskilda avlopps miljöpåverkan. Motionärerna anför att om markretentionens roll i utsläppsreningen inte beaktas rubbas proportionerna i miljöbedömningarna (yrkande 2). Motsvarande förslag framställs i kommittémotion 2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkandena 1 och 2.

I kommittémotion 2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) begärs ett tillkännagivande om att det bör åligga kommunen att bevisa att en enskild anläggning utgör ett sämre alternativ än det som kommunen erbjuder för att en tvångsanslutning till det allmänna va-nätet ska kunna bli aktuell (yrkande 3). Vidare föreslås att kostnadsaspekter för den enskilde ska beaktas vid bedömningar enligt 6 § vattentjänstlagen (yrkande 4).

I motion 2021/22:4694 av Emma Hult och Maria Gardfjell (båda MP) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att se över hur effektbaserade analysmetoder kan användas vid bedömningen av behovet av allmänna va-anläggningar. Enligt motionärerna har det genom forskningen framkommit

nya sätt att undersöka vattnets samlade innehåll av miljöfarliga ämnen, något som enligt motionärerna ger nya förutsättningar på området.

I motion 2021/22:107 av Magnus Jacobsson (KD) föreslås att det ska införas ett skaderekvisit som innebär att en faktisk miljönytta måste vara visad för att en enskild ska kunna tvingas att vidta åtgärder på sin fastighet eller att anslutas till ett va-område. Motionären hänvisar bl.a. till att enskilda avlopps bidrag till övergödningen hittills har överdrivits eftersom markretentionen inte har beaktats tillräckligt. Liknande yrkanden framställs i motion 2021/22:104 av Magnus Jacobsson (KD) och motion 2021/22:109 av Magnus Jacobsson (KD).

I motion 2021/22:562 av Edward Riedl (M) föreslås ett tillkännagivande om att stoppa tvångsanslutningar till kommunala va-nät. Motionären anför att det bör åligga kommunen att i varje enskilt fall bevisa att en enskild anläggning inte håller måttet. Därtill måste miljövinsten stå i proportion till kostnaderna för den enskilde för att åtgärder ska behöva vidtas.

I motion 2021/22:2621 av Sten Bergheden (M) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att se över regelverket när det gäller tvångsanslutningar till det kommunala avloppssystemet. Enligt motionären bör det införas ett krav på kommunerna att genomföra en miljö- och kostnadsberäkning för berörda avlopp innan beslut om åtgärder tas.

Moratorium

I kommittémotion 2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkande 5 begärs ett tillkännagivande om att Havs- och vattenmyndigheten snarast bör utfärda ett moratorium för tvångsanslutningar av fastigheter med enskilda avlopp som motsvarar rådande miljö- och hälsokrav till dess att riksdagen fått tillfälle att ta ställning till ett nytt beslutsunderlag om förbud mot tvångsanslutningar (yrkande 5). Liknande förslag om ett moratorium finns i motion 2021/22:2866 av Betty Malmberg (M) och kommittémotion 2021/22:3435 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkande 33.

Miljö- och jordbruksutskottets yttrande

Miljö- och jordbruksutskottet anser att civilutskottet bör avstyrka de följd motionsyrkanden som utskottet yttrat sig över, dvs. motionerna 2021/22:4688 (C) yrkande 1 och 2021/22:4690 (KD) yrkande 2. Miljö- och jordbruksutskottet anför bl.a. följande:

Utskottet noterar regeringens bedömning att en enskild anläggning ska ge ett godtagbart skydd för människors hälsa och miljön och att bedömningen av vilken skyddsnivå som kan godtas måste göras utifrån lokala förhållanden. Regeringen anser att frågan om hur denna bedömning ska göras bör tydliggöras i en tillsynsvägledning och inte i lagen om allmänna vattentjänster. Utskottet delar denna bedömning. I sammanhanget vill utskottet även framhålla att det råder en osäkerhet om hur stor självreningen i mark är och vilka faktorer det är som styr markretentionen av fosfor. Det är därför positivt att Formas gör en systematisk kartläggning

av forskningen på detta område. Utskottet konstaterar vidare att Havs- och vattenmyndigheten har möjlighet att, vid behov, uppdatera sina vägledningar om det framkommer ny information på området.

Utskottets ställningstagande

I april 2021 tillkännagav riksdagen för regeringen att regeringen borde vidta de åtgärder som krävs för att en fastighetsägare som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav inte ska kunna tvingas att ansluta sig till det kommunala va-nätet. Regeringen menar att tillkännagivandet är tillgodosett genom det lagförslag i propositionen som syftar till göra kommunens bedömning av behovet av en allmän vattentjänst mer flexibel. I propositionen tydliggörs dock att det föreslagna tillägget i 6 § vattentjänstlagen ska förstås som ett förtydligande samt att kommunens skyldighet att ordna vattentjänster kvarstår oförändrat.

Utskottet har tidigare i betänkandet tillstyrkt regeringens lagförslag om en flexiblere behovsbedömning. Förslaget är enligt utskottets mening ett steg i rätt riktning men tillgodoser inte fullt ut det tillkännagivande som riksdagen gjorde i fjol. Utskottet anser därmed att riksdagens tillkännagivande inte kan anses vara slutbehandlat. Enligt utskottet måste utgångspunkten nämligen vara att den fastighetsägare som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav inte ska kunna påtvingas ett kommunalt avlopp, varken genom att tvingas att ansluta sin fastighet eller genom att åläggas betalningsskyldighet. Utskottet anser att regeringen bör ta de fortsatta initiativ som krävs för att få till stånd en ordning som tillgodoser detta.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen. Det innebär bifall till motion 2021/22:2461 (SD) yrkande 9, 2021/22:3225 (C) yrkande 47, 2021/22:3681 (C) yrkande 23, 2021/22:3708 (M) yrkande 23, 2021/22:3881 (KD) yrkande 51 (i denna del) och 2021/22:4693 (M) yrkande 2.

Utskottet delar regeringens och miljö- och jordbruksutskottets bedömning att det i en tillsynsvägledning bör tydliggöras hur kommunens bedömningar av enskilda anläggningar ska göras. Enligt utskottets mening finns det inte skäl för riksdagen att rikta något tillkännagivande till regeringen i fråga om bedömningskriterier eller analysmetoder vid kommunernas beslutsfattande. Inte heller finner utskottet skäl att föreslå något tillkännagivande om bevisböda, beviskrav eller liknande frågor. Utskottet avstyrker därför motion 2021/22:104 (KD), 2021/22:107 (KD), 2021/22:109 (KD), 2021/22:562 (M), 2021/22:2621 (M) yrkande 1, 2021/22:4688 (C) yrkandena 1 och 2, 2021/22:4690 (KD) yrkandena 1 och 2, 2021/22:4693 (M) yrkandena 3 och 4 och 2021/22:4694 (MP) yrkande 2.

Utskottet är inte berett att ställa sig bakom motionsförslagen om ett moratorium. Det innebär att motionerna 2021/22:2866 (M), 2021/22:3435 (M) yrkande 33 och 2021/22:4693 (M) yrkande 5 avstyrks.

Övriga frågor om vattenförsörjning och avlopp

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om vattentjänstplanernas innehåll m.m., tillsynsvägledning och fastighetsägares möjligheter att överklaga beslut om vattenförsörjning och avlopp.

Jämför reservation 9 (C), 10 (MP), 11 (C), 12 (KD) och 13 (M).

Propositionens förslag om kommunala vattentjänstplaner

Som framgår ovan innebär regeringens förslag att det i varje kommun ska finnas en vattentjänstplan som fastställts av kommunfullmäktige. Planen, som inte ska vara bindande, ska innehålla kommunens långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses. Den ska också innehålla en redogörelse för kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna va-anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning som uppkommer vid skyfall. Planen ska vara aktuell med hänsyn till behovet av allmänna vattentjänster och planens aktualitet ska prövas av kommunfullmäktige minst vart fjärde år.

Enligt regeringen (s. 27) saknas skäl att införa alltför ingående bestämmelser om vad en vattentjänstplan ska innehålla. I stället bör det enligt regeringen finnas utrymme för kommunerna att anpassa innehållet efter de egna behoven och förutsättningarna. Regeringen anför (s. 31) att kommunen kan anpassa planens innehåll efter behov, t.ex. tillföra en beskrivning av beredskapen med anledning av andra väderfenomen såsom torka.

Enligt regeringen bör behovet av närmare vägledning kring vattentjänstplanens innehåll hanteras genom att en myndighet får i uppgift att ta fram vägledning till kommunerna. Som ovan nämnts bereds utredningens förslag att utse Havs- och vattenmyndigheten till tillsynsvägledande myndighet vidare inom Regeringskansliet.

Överklagande av va-frågor

Bestämmelser om överklagande och prövning av va-frågor regleras i 52–57 §§ vattentjänstlagen. Länsstyrelsens beslut att förelägga kommunen att fullgöra sina skyldigheter enligt 6 § får överklagas av kommunen till mark- och miljödomstolen (52 §). Mark- och miljödomstolen prövar också i övrigt mål om frågor som regleras i vattentjänstlagen eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen (53 §).

Kommunens beslut om ett verksamhetsområdes omfattning eller utvidgning överklagas enligt reglerna om laglighetsprövning i 13 kap. kommunallagen (2017:725). Dessa innebär att varje medlem av en kommun har rätt att få lagligheten av kommunens beslut, exempelvis beslut av

kommunfullmäktige, prövad genom att överklaga beslutet till förvaltningsrätten. Laglighetsprövning innebär att domstolen prövar om ett kommunalt beslut kommit till på laglig väg, däremot prövas inte beslutets lämplighet. Ett överklagat beslut ska upphävas om det inte har kommit till på lagligt sätt, beslutet rör något som inte är en angelägenhet för kommunen, det organ som har fattat beslutet inte har haft rätt att göra det eller beslutet annars strider mot lag eller annan författning. Domstolen får inte ersätta det överklagade beslutet med något annat beslut. Om ett fel har saknat betydelse för ärendets utgång, behöver beslutet emellertid inte upphävas. Detsamma gäller om beslutet har förlorat sin betydelse till följd av senare inträffade förhållanden.

Motionerna

Vattentjänstplanernas innehåll m.m.

I motion 2021/22:4694 av Emma Hult och Maria Gardfjell (båda MP) föreslås tillkännagivanden dels om att införliva klimatanpassning i vattentjänstplanerna (yrkande 1), dels om att komplettera vattentjänstplanen med ökad kunskap om dricksvattentäkter och grundvattenbildning samt påverkan av klimatförändringar på dessa (yrkande 3).

I kommittémotion 2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med klargöranden och förslag i fråga om hur kommunens vattentjänstplan ska förhålla sig till översiktsplanen. Motionärerna anser att det dels behövs ett förtydligande av om en vattentjänstplan kan antas parallellt med en översiktsplan, dels av om en vattentjänstplan som ingår i en översiktsplan kan anses aktualiserad genom antagandet av en planeringsstrategi. Motionärerna påpekar att en ökad samordning av planfrågor är önskvärd, inte minst för mindre kommuner.

Tillsynsvägledning

I kommittémotion 2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 3 begärs ett tillkännagivande om att Boverket bör utses till central tillsynsvägledande myndighet för kommunens skyldighet att anordna vattentjänster. Om utredningens förslag att utse Havs- och vattenmyndigheten till tillsynsvägledande myndighet genomförs finns det enligt motionärerna en risk att för stort fokus kommer att läggas på enskilda avlopp och påverkan på vattenkvaliteten. Motionärerna anför att kommunens ansvar att anordna vattentjänster är bredare än så och utgör en samhällsplaneringsfråga.

I kommittémotion 2021/22:4690 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 3 begärs ett tillkännagivande om att Havs- och vattenmyndigheten bör utses till central tillsynsvägledande myndighet för kommunens skyldighet att ordna vattentjänster. Motionärerna anför att det förhållandet att regeringen valt att ännu inte ta ställning i frågan riskerar att försena införandet av vattentjänstplanerna.

Fastighetsägares möjligheter att överklaga beslut om vattenförsörjning och avlopp

I kommittémotion 2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med förslag på hur fastighetsägare kan få möjlighet att överklaga beslut som kommunen fattat i fråga om vatten och avlopp. Motionärerna ställer sig positiva till regeringens förslag om kommunala vattentjänstplaner, som ska göras föremål för granskning och samråd, men påpekar att möjligheterna för fastighetsägare att klaga på kommunens beslut om vatten och avlopp kommer att vara begränsade även med det nya förslaget. Motionärerna framhåller att möjligheten att överklaga är en viktig demokratisk princip som är nödvändig för att stärka enskilda fastighetsägares ställning.

Miljö- och jordbruksutskottets yttrande

Miljö- och jordbruksutskottet anser att civilutskottet bör avstyrka de följdmotionsyrkanden som utskottet yttrat sig över, dvs. motion 2021/22:4694 (MP) yrkandena 1 och 3. Miljö- och jordbruksutskottet anför bl.a. följande:

Utskottet konstaterar att kommunen kan anpassa vattentjänstplanens innehåll efter behov, t.ex. lägga till en beskrivning av kommunens beredskap med anledning av andra väderfenomen såsom torka. Enligt utskottets mening är kommunernas klimatanpassningsarbete en viktig del i planeringen av vårt framtida samhälle. Hanteringen av dagvatten och spillvatten är grundläggande utgångspunkter för denna planering. Det är därför positivt att vattentjänstplanens innehåll inte begränsas i detta avseende. Vidare konstaterar utskottet att det pågår ett omfattande arbete när det gäller klimatanpassning. Bland annat har Livsmedelsverket tagit fram en handbok om hur kommuner kan klimatanpassa sin dricksvattenproduktion, SGU har kartlagt grundvattenresurser och Boverket har en webbutbildning om hur man får in klimatanpassning i den kommunala planeringen. Enligt utskottet är det viktigt att olika sektorer samverkar i vattenresursfrågor då ingen enskild aktör är ensamt ansvarig för dessa frågor. Utskottet välkomnar således de åtgärder som vidtagits för att säkra dricksvatten- och grundvattenresurser i framtiden.

Utskottets ställningstagande

I propositionen föreslår regeringen inte någon närmare reglering av innehållet i kommunens vattentjänstplan, utöver att den ska innehålla kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att säkra anläggningarnas funktion vid skyfall. Som regeringen anför innebär detta att kommunerna kan anpassa planens innehåll efter behov, t.ex. tillföra en beskrivning av kommunens beredskap med anledning av andra väderfenomen såsom torka. Det behov av vägledning kring vattentjänstplanens innehåll som lyfts av remissinstanser bör enligt regeringen hanteras genom att en myndighet får i uppgift att ta fram vägledning till kommunerna.

Utskottet anser mot denna bakgrund att det saknas skäl för riksdagen att rikta något tillkännagivande till regeringen med anledning av förslagen i

motion 2021/22:4694 (MP) yrkandena 1 och 3, som därför avstyrks. Inte heller finner utskottet skäl att föreslå att riksdagen ska vidta någon åtgärd med anledning av förslaget i motion 2021/22:4688 (C) yrkande 4.

När det sedan gäller motionsyrkandena om tillsynsvägledning konstaterar utskottet att Utredningen om hållbara vattentjänster föreslagit att Havs- och vattenmyndigheten ska utses till central tillsynsvägledande myndighet för kommunens skyldighet att ordna vattentjänster, ett uppdrag som ska fullgöras i samråd med bl.a. Boverket. Av propositionen framgår att förslaget fortfarande bereds inom Regeringskansliet. Enligt utskottets mening saknas skäl att föregripa det pågående beredningsarbetet genom ett tillkännagivande från riksdagen. Motionerna 2021/22:4688 (C) yrkande 3 och 2021/22:4690 (KD) yrkande 3 avstyrks därför.

När det slutligen gäller motionsyrkandet om utökade möjligheter för fastighetsägare att överklaga beslut om vattentjänster noterar utskottet att det förslag om vattentjänstplaner som utskottet ställt sig bakom bl.a. syftar till att öka allmänhetens insyn och möjlighet till deltagande och påverkan vid den kommunala planeringen. Mot den bakgrunden är utskottet inte berett att ställa sig bakom förslaget i motion 2021/22:4693 (M) yrkande 1, som därför avstyrks.

Reservationer

1. Avslag på propositionen, punkt 1 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår regeringens förslag.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:4689 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD).

Ställningstagande

Vi ställer oss negativa till regeringens förslag i propositionen. Till att börja med motsätter vi oss ett bemyndigande för att möjliggöra ett införande av s.k. avloppsdeklarationer. Ett sådant krav skulle bli både kostsamt och besvärligt för fastighetsägare. Vi noterar att det förslag som Utredningen om hållbara vattentjänster lade fram i SOU 2018:34 skulle innebära att fastighetsägare måste bekosta en undersökning utförd av ett vvs-företag vart sjunde år. Detta skulle naturligtvis innebära en kostnad, men till högst oklar nytta. Att kontrollera om en anläggning är miljöfarlig eller på annat sätt bristfällig bör även i fortsättningen vara kommunens (dvs. tillsynsmyndighetens) ansvar, och kontroller bör inte utföras utan skäl.

När det gäller regeringens förslag om vattentjänstplaner kan vi konstatera att de kommuner som önskar kan upprätta sådana planer redan i dag. Vi vill också, i likhet med flera remissinstanser, framhålla att risken för skyfall och översvämningar inte kan hanteras enbart som en va-fråga utan kräver mer övergripande åtgärder på samhällsplaneringsnivå. Vi menar att kommunerna bör ha en skyldighet att förbereda för extraordinära händelser, t.ex. översvämningar och skyfall, i sin övergripande planering.

Slutligen anser vi att utgångspunkten vid bedömningar enligt vattentjänstlagen borde vara att den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav inte ska kunna påtvingas ett kommunalt avlopp. Enligt vår mening tillgodoses inte detta genom förslagen i propositionen.

Sammanfattningsvis anser vi inte att regeringens förslag i propositionen bör genomföras. Riksdagen bör därför avslå propositionen i dess helhet.

2. Kontroll av små enskilda avloppsanläggningar, punkt 2 (S, V, MP)

av Emma Hult (MP), Johan Löfstrand (S), Elin Lundgren (S), Leif Nysmed (S), Momodou Malcolm Jallow (V), Sanne Lennström (S) och Joakim Järrebring (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i miljöbalken i de delar det avser 26 kap. 19 b §.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2021/22:208 punkt 1 i denna del och avslår motionerna

2021/22:2461 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 11,

2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 7,

2021/22:4690 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 4 och

2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkande 6.

Ställningstagande

Som regeringen redogör för i propositionen har den årliga belastningen från små avloppsanläggningar i en rapport från 2017 beräknats till 303 ton fosfor och 3 133 ton kväve. Enligt en uppskattning fanns det 2017 närmare 200 000 små avloppsanläggningar som endast hade slamavskiljning med enklare eller ingen efterföljande rening. Den utredning som ligger till grund för propositionen har konstaterat att de små avloppsanläggningarna som saknar egentlig rening inte uppfyller de krav som följer av miljöbalken.

Något som inte heller får glömmas bort, även om samhällsdebatten om avlopp ofta fokuserar på miljöaspekterna, är att väl fungerande avloppssystem också fyller en viktig funktion för människors hälsa. Många smittämnen kan spridas med vatten och orsaka sjukdom hos människor som får i sig det förorenade vattnet. Det är därför viktigt att säkerställa att skadliga mikroorganismer inte kan spridas från enskilda avlopp.

Vi delar regeringens bedömning att det är angeläget att åtgärdstakten ökar när det gäller de bristfälliga små avloppsanläggningarna. Det behöver säkerställas att de små avloppen är konstruerade och drivs på ett sätt som är förenligt med gällande kravnivåer för påverkan på såväl miljön som människors hälsa.

I dag är det många gånger först när tillsynsmyndigheten, dvs. kommunen, uppmärksammar innehavare av små avloppsanläggningar på brister som bristerna åtgärdas. För att öka och långsiktigt upprätthålla en hållbar åtgärdstakt krävs att fler fastighetsägare på eget initiativ åtgärdar sin bristfälliga hantering av avloppsvatten.

Regeringens förslag till bemyndigande gör det möjligt att införa regler om skyldighet att kontrollera och rapportera hur små enskilda avloppsanläggningar är utformade och fungerar. Vi anser att regeringens förslag framstår som ett kostnadseffektivt sätt för fastighetsägare att skaffa sig kunskap om den egna anläggningen och vid behov åtgärda den utan att tillsynsmyndigheten behöver agera. Det ska understrykas att en anläggning som åtgärdas utan att kommunen behöver förelägga om rättelse utgör en besparing för det allmänna eftersom man då inte behöver inleda en kostsam tillsynsprocess.

Det är också värt att understryka att regeringen bedömer att variationerna mellan och inom kommunerna i fråga om behovet av att få in uppgifter kan motivera ett stegvist införande av kontrollskyldigheten, och regeringen öppnar vidare upp för möjligheten att avgränsa kraven till att enbart gälla vissa typer av anläggningar.

Sammanfattningsvis anser vi att regeringens förslag är väl avvägt och ändamålsenligt utformat. Det nya bemyndigandet kan enligt vår mening bidra till en positiv miljönytta på ett kostnadseffektivt sätt, och lagförslaget bör därför antas av riksdagen. Vi ser därmed inte heller skäl för riksdagen att göra något tillkännagivande om avloppsdeklarationerna. Samtliga motioner bör därför avslås.

3. Vattentjänstplanens innehåll i fråga om skyfallsberedskap, punkt 3 (SD, C)

av Mikael Eskilander (SD), Ola Johansson (C), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår 6 b § andra stycket regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster.

Därmed bifaller riksdagen motion 2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 6 och avslår proposition 2021/22:208 punkt 2 i denna del.

Ställningstagande

Allmänna va-anläggningar kommer även i framtiden att ha svårt att hantera kraftig nederbörd. Mot den bakgrunden behöver kostnadseffektiva åtgärder vidtas för att minska översvämningsrisker. Exempel på verkningsfulla åtgärder kan vara höjdsättning av mark, bevarande av grönytor i städer samt klimatanpassad utformning av vägar och parker. Vid sådana åtgärder behöver man involvera fler aktörer än va-huvudmännen, inte minst eftersom många effektiva åtgärder ligger utanför deras rådighet.

Vi avstyrker regeringens förslag att vattentjänstplanen ska innehålla kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna va-anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning på grund av skyfall. Vi vill framhålla att va-huvudmännen redan i dag är skyldiga att göra risk- och sårbarhetsanalyser för sina anläggningar. Vidare är kommunerna enligt 3 kap. 5 § PBL skyldiga att i översiktsplanen redovisa hur man ser på risken för skador på den byggda miljön som kan följa av exempelvis klimatrelaterade översvämningar samt på hur riskerna kan minska eller upphöra. Vi noterar också att regeringen i oktober 2021 gav en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av de bestämmelser i PBL som avser vatten. Ett av syftena är att ge kommunerna de verktyg som behövs för att säkerställa att de krav på miljömässigt och ekonomiskt hållbara lösningar för dag- och dricksvatten som ställs vid planläggning och prövning enligt PBL kan genomföras i dag och vid ett förändrat klimat. Utredningen, som även kommer att analysera miljöbalken och vattentjänstlagen, ska lämna sitt betänkande sommaren 2023.

Sammanfattningsvis anser vi inte att det framstår som ändamålsenligt att ålägga kommunerna en skyldighet att i vattentjänstplanen redogöra för åtgärder kopplade till skyfall. Detta kommer nämligen, som vi ser på saken, inte att tillföra något mervärde. I stället riskerar kravet att bidra till en ökad osäkerhet kring ansvarsfördelningen när det gäller samhällets klimatanpassning.

Riksdagen bör därför avslå regeringens förslag att vattentjänstplanen ska innehålla kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna va-anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning på grund av skyfall. Det innebär ett bifall till motion 2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (C) yrkande 6.

4. Övergångsbestämmelser för reglerna om vattentjänstplaner, punkt 4 (C)

av Ola Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar punkt 2 ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna i regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster med den ändringen att punkten ska ha följande lydelse:

”Bestämmelserna i 6 a–6 d §§ tillämpas första gången för tid efter den 31 december 2025.”

Därmed bifaller riksdagen motion 2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 5 och bifaller delvis proposition 2021/22:208 punkt 2 i denna del.

Ställningstagande

Som jag utvecklar nedan i reservation 9 finns det inget som hindrar att en översiktsplan också kan omfatta en vattentjänstplan i någon form. Den typen av samordning i planeringsfrågor vore enligt min mening önskvärd, inte minst i mindre kommuner.

I april 2020 infördes nya regler i PBL som innebär att kommunerna ska ta fram en planeringsstrategi senast 24 månader efter ett val (prop. 2019/20:51, bet. 2019/20:CU:7, rskr. 2019/20:168). I strategin ska kommunfullmäktige bedöma om kommunens översiktsplan är aktuell samt ta ställning till det fortsatta arbetet med översiktsplaneringen. Reglerna om planeringsstrategi ersatte det tidigare kravet på att aktualitetspröva översiktsplanen en gång varje mandatperiod.

Enligt min mening borde regeringens förslag om vattentjänstplaner ha samordnats med de nya reglerna om översiktsplanering. Kommunernas första planeringsstrategi ska tas fram senast den 11 september 2024. Vidare kommer, till följd av de nya bestämmelserna om översiktsplanering, översiktsplaner antagna före 2004 inte längre att gälla efter den 31 december 2025. För att åstadkomma en bättre tidsmässig samordning mellan regelverken borde riksdagen besluta att de nya reglerna om vattentjänstplaner ska tillämpas första gången för tid efter den 31 december 2025. Det innebär bifall till motion 2021/22:4688 (C) yrkande 5.

5. Utgångspunkter vid bedömningar av behovet av allmänna vattentjänster m.m., punkt 6 (S, V, MP)

av Emma Hult (MP), Johan Löfstrand (S), Elin Lundgren (S), Leif Nysmed (S), Momodou Malcolm Jallow (V), Sanne Lennström (S) och Joakim Järrebring (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2461 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 9,

2021/22:3225 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 47,

2021/22:3681 av Magnus Ek m.fl. (C) yrkande 23,

2021/22:3708 av Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M) yrkande 23,

2021/22:3881 av Kjell-Arne Ottosson m.fl. (KD) yrkande 51.1 och

2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkande 2.

Ställningstagande

Utskottet har i detta betänkande ställt sig bakom regeringens förslag till en ändring i vattentjänstlagen som syftar till att skapa förutsättningar för en flexiblare bedömning av behovet av allmänna vattentjänster. Genom

lagändringen förtydligas att kommunen vid bedömningen av om det finns ett behov av vattentjänster ska ta särskild hänsyn till förutsättningarna för att tillgodose behovet genom en enskild va-anläggning som uppnår ett godtagbart skydd för människors hälsa och miljön. Som regeringen anför i propositionen kan enskilda anläggningar, antingen genom en ny anläggning eller genom åtgärdande av befintliga anläggningar, sannolikt i åtskilliga fall utgöra fullgoda alternativ till en allmän anläggning för en viss befintlig eller blivande bebyggelse.

Vi delar regeringens bedömning att en flexiblare behovsbedömning kan förväntas medge utveckling av ny bebyggelse på landsbygden där allmänt va tidigare har setts som det enda alternativet. Vidare kan den samhällsekonomiska effektiviteten vid anordnandet av vatten och avlopp också förbättras om fler alternativa lösningar kan beaktas.

Vi anser liksom regeringen att den nya regeringen som införs i vattentjänstlagen från årsskiftet tillgodoser riksdagens tillkännagivande från 2021 i den utsträckning som kan anses lämpligt med beaktande av kommunens grundläggande ansvar att ordna vattentjänster. Tillkännagivandet är således slutbehandlat, och det saknas skäl för riksdagen att ta ytterligare initiativ i frågan. Samtliga motioner bör därför avslås.

6. Bedömningskriterier och bevisfrågor m.m., punkt 7 (M, C, KD)

av Larry Söder (KD), Viktor Wärnick (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Ola Johansson (C), Lars Püss (M) och David Josefsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkandena 1 och 2,

2021/22:4690 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkandena 1 och 2 samt

2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkandena 3 och 4,

bifaller delvis motionerna

2021/22:104 av Magnus Jacobsson (KD),

2021/22:107 av Magnus Jacobsson (KD),

2021/22:109 av Magnus Jacobsson (KD) yrkande 1,

2021/22:562 av Edward Riedl (M) och

2021/22:2621 av Sten Bergheden (M) yrkande 1 och

avslår motion

2021/22:4694 av Emma Hult och Maria Gardfjell (båda MP) yrkande 2.

Ställningstagande

Dagens regelverk för allmänna vattentjänster leder många gånger till intressekonflikter. Enligt det tillägg som nu införs i 6 § lagen om allmänna vattentjänster ska det tas hänsyn till förutsättningarna att tillgodose behovet av vattentjänster genom en enskild anläggning som kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön. Detta är visserligen ett steg i rätt riktning eftersom nuvarande ordning många gånger innebär orimligt höga krav och kostnader för enskilda fastighetsägare. Den nya regleringen innebär dock inte någon förändring i sak, och vi befarar att den inte kommer att göra en tillräckligt stor skillnad i praktiken.

Som framgår ovan föreslår utskottet ett nytt tillkännagivande till regeringen i denna för många fastighetsägare mycket viktiga fråga, vilket är positivt. Vi har därför ställt oss bakom förslaget till tillkännagivande. Vi menar samtidigt att det finns ytterligare frågor som särskilt behöver uppmärksammas när regeringen på nytt ser över regelverket.

Till att börja med bör det vara kommunen som har bevisbördan vid bedömningar av behovet av allmänna vattentjänster. Med andra ord bör det, vid oenighet, åligga kommunen att i det enskilda fallet kunna uppvisa brister eller olägenheter med följder som får eller kan få betydande påverkan på miljön. Vidare bör det införas ett rimlighetsrekvisit som innebär att kostnaden för den enskilde alltid måste ställas i relation till den miljövinst som förväntas uppnås. Slutligen borde det tydliggöras på lämpligt sätt att markretentionens roll i att rena utsläpp ska beaktas vid provningar av enskilda avlopps miljöpåverkan.

Det är en uppgift för regeringen att ta nödvändiga initiativ. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

7. Bedömningskriterier och bevisfrågor m.m., punkt 7 (MP)

av Emma Hult (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4694 av Emma Hult och Maria Gardfjell (båda MP) yrkande 2 och avslår motionerna

2021/22:104 av Magnus Jacobsson (KD),

2021/22:107 av Magnus Jacobsson (KD),

2021/22:109 av Magnus Jacobsson (KD) yrkande 1,

2021/22:562 av Edward Riedl (M),

2021/22:2621 av Sten Bergheden (M) yrkande 1,

2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkandena 1 och 2,

2021/22:4690 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkandena 1 och 2 samt
2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkandena 3 och 4.

Ställningstagande

Det är oerhört angeläget att öka kunskapen om den samlade föroreningsbelastningen i både dricksvattnet och avloppsvattnet. Under senare år har det i svensk forskning visats hur man kan undersöka vattnets samlade innehåll av miljöfarliga ämnen. I stället för att mäta halterna av olika kemikalier mäter dessa s.k. effektbaserade analysmetoder hur giftiga kemikalierna är sammantaget. De nya metoderna skapar nya förutsättningar inom många lagstiftningsområden som berör vatten. Jag anser att det är angeläget att se över hur de effektbaserade analysmetoderna kan komma till användning inom ramen för de bedömningar som görs vid tillämpningen av vattentjänstlagen. Det är en uppgift för regeringen att ta nödvändiga initiativ.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

8. Moratorium, punkt 8 (M)

av Viktor Wärnick (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Lars Püss (M) och David Josefsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:2866 av Betty Malmberg (M),

2021/22:3435 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkande 33 och

2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkande 5.

Ställningstagande

I april 2021 tillkännagav riksdagen för regeringen att den skyndsamt borde vidta de åtgärder som krävs för att en fastighetsägare som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav inte ska kunna tvingas att ansluta sig till det kommunala va-nätet. Som framgått av betänkandet delar inte utskottet regeringens bedömning att lagförslaget i propositionen tillgodoser tillkännagivandet fullt ut. Utskottet anser i stället att det krävs ytterligare åtgärder.

I avvaktan på att regeringen återkommer till riksdagen med ett förslag som verkligen tillgodoser riksdagens tillkännagivanden bör regeringen också vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att myndigheterna verkar i enlighet med tillkännagivandena. Detta skulle t.ex. kunna ske genom en tydlig

myndighetsstyrning där ansvariga myndigheter får i uppdrag att tillhandahålla en tydlig vägledning till kommunerna.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

9. Vattentjänstplanernas innehåll m.m., punkt 9 (C)

av Ola Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 4 och avslår motion

2021/22:4694 av Emma Hult och Maria Gardfjell (båda MP) yrkandena 1 och 3.

Ställningstagande

En översiktsplan ska ange inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön i kommunen. Översiktsplanen ska också ge vägledning för beslut om hur mark- och vattenområden ska användas och hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras. Som jag ser det finns det inget i PBL som hindrar att en översiktsplan också kan omfatta en vattentjänstplan i någon form. Den typen av samordning i planeringsfrågor vore enligt min mening önskvärd, inte minst i mindre kommuner. Som jag utvecklat i reservation 4 anser jag att införandet av de nya reglerna om vattentjänstplaner borde ha samordnats bättre med de nya reglerna om översiktsplanering. Därutöver anser jag att det borde ha framgått tydligare av propositionen hur reglerna om översiktsplanering och de nya reglerna om vattentjänstplaner är tänkta att förhålla sig till varandra.

Mot denna bakgrund anser jag att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att ta fram en vägledning som för det första klargör om en vattentjänstplan kan antas parallellt med en översiktsplan. För det andra bör det klargöras om en vattentjänstplan, om kommunen valt att låta denna ingå som en del i översiktsplanen, kan anses aktualiserad genom antagandet av en planeringsstrategi.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

10. Vattentjänstplanernas innehåll m.m., punkt 9 (MP)

av Emma Hult (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4694 av Emma Hult och Maria Gardfjell (båda MP) yrkandena 1 och 3 samt

avslår motion

2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 4.

Ställningstagande

Bräddning är en säkerhetsfunktion i ledningssystemet som innebär att ett tillfälligt utsläpp av avloppsvatten sker vid överbelastning. Med klimatförändringarna förväntas fler skyfall och extremväder, vilket kan öka miljöpåverkan av bräddning drastiskt. Jag välkomnar därför regeringens förslag att kommunerna ska åläggas att planera för skyfall inom ramen för sitt arbete med vattentjänstplaneringen.

Enligt min mening borde emellertid ytterligare frågor belysas i vattentjänstplaneringen.

Till att börja med kan jag konstatera att kommunernas arbete med klimatanpassning inte har kommit igång så kraftfullt som det skulle behövas. Som remissinstanser påpekat bör därför klimatanpassningsfrågor, dvs. kommunens planering för klimatanpassning, lyftas in i vattentjänstplanen.

Jag kan vidare konstatera att skyddet av dricksvatten varierar över landet. Många kommunala vattentäcker saknar skyddsområden, och många befintliga skyddsområden behöver ses över. Höga temperaturer under lång tid kan påverka vattentemperatur och bakterietillväxt, vilket i sin tur kan påverka vattentjänsterna. Det finns ett stort behov av att stärka arbetet med dricksvattenförsörjning och vattenskydd, dels för att trygga vattenförsörjningen, dels för att vi ska leva upp till miljömålen. Även dessa frågor bör lämpligen adresseras i vattentjänstplaneringen.

Sammanfattningsvis bör det tydligt framgå av vattentjänstplanen vilka åtgärder kommunen avser att vidta när det gäller klimatanpassning över tid samt hur dessa ska finansieras. Vidare bör vattentjänstplanen kompletteras med en vattenresursplan som adresserar klimatanpassningsbehov, tillgångar och lösningar för dricksvattentillgång vid extrema klimatrelaterade händelser som exempelvis långvarig torka.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

11. Tillsynsvägledning, punkt 10 (C)

av Ola Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 3 och avslår motion

2021/22:4690 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 3.

Ställningstagande

Utredningen om hållbara vattentjänster föreslog i sitt betänkande att Havs- och vattenmyndigheten skulle utses till tillsynsvägledande myndighet för kommunens skyldighet enligt vattentjänstlagen att ordna allmänna vattentjänster (SOU 2018:34). Enligt min mening skulle detta innebära en risk för alltför stort fokus på frågor om enskilda avlopp och dess påverkan på vattenkvaliteten.

Kommunernas ansvar att anordna vattentjänster är i grund och botten en samhällsplaneringsfråga. Mot den bakgrunden, och eftersom det även finns behov av vägledning kring närliggande frågor som exempelvis dricksvattenförsörjning och dagvattenhantering, framstår Boverket enligt min mening som en lämpligare tillsynsvägledande myndighet än Havs- och vattenmyndigheten.

Det bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

12. Tillsynsvägledning, punkt 10 (KD)

av Larry Söder (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4690 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 3 och avslår motion

2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 3.

Ställningstagande

Flera remissinstanser har efterfrågat en närmare vägledning i fråga om vattentjänstplanens innehåll. Utredningen om hållbara vattentjänster föreslog att Havs- och vattenmyndigheten skulle utses till central tillsynsvägledande myndighet för kommunens skyldighet att ordna vattentjänster, ett förslag som regeringen ännu inte har tagit ställning till. I stället bereds frågan vidare inom Regeringskansliet. Jag anser att det är viktigt att regeringen snarast tar ett beslut i frågan och skyndsamt utser Havs- och vattenmyndigheten till central tillsynsvägledande myndighet. Jag befarar att ett dröjsmål kan medföra en risk för ett försenat införande av vattentjänstplanerna.

Det bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

13. Fastighetsägares möjligheter att överklaga beslut om vattenförsörjning och avlopp, punkt 11 (M)

av Viktor Wärnick (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Lars Püss (M) och David Josefsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkande 1.

Ställningstagande

Vi ställer oss positiva till regeringens förslag om kommunala vattentjänstplaner, särskilt eftersom Moderaterna länge har efterfrågat en skyldighet för kommuner att upprätta långsiktiga planer för vattenförsörjningen. Enligt vår mening är det positivt att vattentjänstplanen kommer att antas av kommunfullmäktige samt att den dessförinnan ska göras föremål för granskning och samråd.

Med detta sagt kan vi samtidigt konstatera att fastighetsägare även med den nya regleringen kommer att ha begränsade möjligheter att överklaga kommunala beslut om vattentjänster. Eftersom möjligheten för enskilda att överklaga beslut som berör dem är en viktig demokratisk princip som måste värnas behöver detta åtgärdas. Därför anser vi att regeringen bör låta se över hur fastighetsägare kan få utökade möjligheter att överklaga beslut som kommunen fattat om vatten och avlopp.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Särskilda yttranden

1. Kontroll av små enskilda avloppsanläggningar, punkt 2 (M)

Viktor Wärnick (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Lars Püss (M) och David Josefsson (M) anför:

Vi har under beredningen i utskottet anslutit oss till förslagen om att avslå regeringens lagförslag om ett nytt bemyndigande i miljöbalken (26 kap. 19 b § miljöbalken i regeringens förslag). Eftersom vi och majoriteten i utskottet föreslår att bemyndigandet över huvud taget inte ska införas i miljöbalken saknas det skäl för ett tillkännagivande om hur bemyndigandet borde användas. Vi har därför avstått från att reservera oss till förmån för förslaget i motion 2021/22:4693 (M) yrkande 6.

2. Kontroll av små enskilda avloppsanläggningar, punkt 2 (SD)

Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD) anför:

Vi har i första hand yrkat avslag på propositionen. Under beredningen i utskottet har vi i andra hand anslutit oss till förslagen om att avslå bl.a. regeringens lagförslag om ett nytt bemyndigande i miljöbalken (26 kap. 19 b § miljöbalken i regeringens förslag). Eftersom vi och majoriteten i utskottet föreslår att bemyndigandet över huvud taget inte ska införas i miljöbalken saknas det skäl för ett tillkännagivande om hur regeringen borde förhålla sig till förordningsförslaget i betänkandet Vägar till hållbara vattentjänster (SOU 2018:34). Vi har därför avstått från att reservera oss till förmån för förslaget i motion 2021/22:2461 (SD) yrkande 11.

3. Vägar till hållbara vattentjänster (SD)

Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD) anför:

Som vi anför i reservation 1 anser vi i första hand att propositionen bör avslås i sin helhet. I andra hand har vi beslutat att ansluta oss till de motionsförslag som innebär avslag på propositionen i vissa delar som vi redan i reservation 1 har riktat kritik mot.

När det gäller de delar av propositionen som det saknas motionsförslag om avslag från de andra partierna har vi i andra hand valt att, i brist på ett bättre alternativ, ansluta oss till utskottsmajoritetens linje i fråga om regeringens lagförslag.

4. Vägar till hållbara vattentjänster (V)

Momodou Malcolm Jallow (V) anför:

Jag ställer mig bakom förslagen i propositionen. Jag anser dock att det är en brist att det saknas en redogörelse för hur lagförslagen kan förväntas påverka miljön. Det måste därför förutsättas att regeringen vid en lämplig tidpunkt följer upp vilka miljöeffekter lagändringarna får. Detta är särskilt angeläget mot bakgrund av att både Naturvårdsverket och Boverket riktat viss kritik mot regeringens förslag om en flexiblare behovsbedömning.

Eftersom jag och Vänsterpartiet välkomnar förslagen i propositionen i sak har jag valt att inte väcka någon följdmotion. Jag avser dock att följa genomförandet av lagstiftningen noggrant, och jag kan återkomma med förslag i andra sammanhang.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2021/22:208 Väger till hållbara vattentjänster:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i miljöbalken.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster.

Följdmotionerna

2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta hänsyn till markretentionens betydelse när miljöpåverkan från enskilda avlopp bedöms och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bedömningen av verksamhetsområde bör innefatta att kommunen kan uppvisa brister i anläggningens funktion eller olägenheter med följder som får eller kan få betydande påverkan på människors hälsa eller miljön och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Boverket bör utses till central tillsynsvägledande myndighet för kommunens skyldighet att anordna vattentjänster och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med klargöranden och förslag som tydliggör dels om en vattentjänstplan kan antas parallellt med en översiktsplan, dels om vattentjänstplanen i de fall kommunen valt att låta den ingå i en översiktsplan kan anses aktualiserad i samband med antagande av en planeringsstrategi, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen beslutar att bestämmelserna i 6 a–d §§ lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster ska tillämpas första gången för tid efter den 31 december 2025.
6. Riksdagen avslår regeringens förslag till ändring i 6 b § andra stycket lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster.
7. Riksdagen avslår regeringens förslag till ändring i 26 kap. 19 b § miljöbalken.

2021/22:4689 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD):

Riksdagen avslår proposition 2021/22:208 Väger till hållbara vattentjänster.

2021/22:4690 av Larry Söder m.fl. (KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bedömningen av verksamhetsområde ska innefatta att kommunen kan uppvisa brister i anläggningens funktion eller olägenheter med följder som får eller kan få betydande påverkan på människors hälsa eller miljön och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om markretentionens betydelse för bedömningen av enskilda avlopps miljöpåverkan och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Havs- och vattenmyndigheten bör utses till central tillsynsvägledande myndighet för kommunens skyldighet att ordna vattentjänster och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen avslår förslaget om kontroll av små enskilda avloppsanläggningar.

2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på hur fastighetsägare kan få möjlighet att överklaga beslut de berörs av som kommunen fattat i fråga om vatten och avlopp och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fastighetsägare vars va-system är bättre eller likvärdigt med det som kommunen erbjuder inte ska kunna tvångsanslutas till kommunalt avlopp och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommunen bör ha bevisbördan vid bedömning av om ett va-system är bättre eller likvärdigt med det som kommunen erbjuder och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vid bedömningen enligt 6 § lagen om allmänna vattentjänster ska även kostnadsaspekter för den enskilde beaktas och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Havs- och vattenmyndigheten snarast ska utfärda ett moratorium för tvångsanslutning av fastigheter med enskilda avlopp som motsvarar rådande miljö- och hälsokrav och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommunerna ska ha möjlighet att själva välja om de vill tillämpa systemet med avloppsdeklarationer eller inte och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4694 av Emma Hult och Maria Gardfjell (båda MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införliva klimatanpassning i vattentjänstplanerna och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur effektbaserade analysmetoder kan användas vid bedömningen av behovet av allmänna va-anläggningar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att komplettera vattentjänstplanen med ökad kunskap om dricksvattentäkter och grundvattenbildning samt påverkan av klimatförändringar på dessa och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2021/22

2021/22:104 av Magnus Jacobsson (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att proportionalitetsprincipen måste stärkas och att det måste införas ett skaderekvisit där staten är skyldig att påvisa en skada innan en enskild eller juridisk person behöver vidta åtgärder, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2021/22:107 av Magnus Jacobsson (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett skaderekvisit samt göra det möjligt för enskilda att avstå från att ingå i ett va-område och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:109 av Magnus Jacobsson (KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kräva påvisbar miljönytta innan man tvingar en enskild att byta anläggning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2021/22:562 av Edward Riedl (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stoppa tvångsanslutningarna till kommunalt vatten och avlopp och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2461 av Martin Kinnunen m.fl. (SD):

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav i normalfallet inte ska påtvingas ett kommunalt avlopp och tillkännager detta för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om avloppsdeklarationer och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2621 av Sten Bergheden (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka äganderätten och se över regelverket angående tvångsanslutningar till det kommunala avloppssystemet och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2866 av Betty Malmberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Havs- och vattenmyndigheten skyndsamt ska utfärda ett moratorium mot tvångsanslutning av fastigheter med enskilda avlopp som motsvarar rådande miljö- och hälsokrav, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2021/22:3225 av Ola Johansson m.fl. (C):

47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alternativa lösningar till tvångsanslutningar till det kommunala va-systemet bör ses över och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3435 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M):

33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Havs- och vattenmyndigheten snarast ska utfärda ett moratorium mot tvångsanslutning av fastigheter med enskilda avlopp som motsvarar rådande miljö- och hälsokrav och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3681 av Magnus Ek m.fl. (C):

23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alternativa lösningar till tvångsanslutningar till det kommunala va-systemet bör ses över och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3708 av Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M):

23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en fastighetsägare vars va-system är bättre eller likvärdigt med det som kommunen erbjuder inte ska kunna tvångsanslutas till kommunalt avlopp och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3881 av Kjell-Arne Ottosson m.fl. (KD):

- 51.1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav i normalfallet inte ska påtvingas ett kommunalt avlopp samt att om detta ändå sker bör den ersättning som den enskilde får för att lösa in sitt

enskilda avlopp beräknas utifrån en avskrivningstid på 20 år i stället för som i dag 10 år, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Förslaget behandlas i den del som avser den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav i normalfallet inte ska påtvingas ett kommunalt avlopp.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i miljöbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om miljöbalken

dels att 5 kap. 11 § ska ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 26 kap. 19 § ska lyda ”Kontroll och rapportering”,

dels att det ska införas en ny paragraf, 26 kap. 19 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.11 §¹

Myndigheter och kommuner *skall* inom sina ansvarsområden vidta de åtgärder som behövs enligt ett åtgärdsprogram som fastställts enligt 5 §.

Myndigheter och kommuner *ska* inom sina ansvarsområden vidta de åtgärder som behövs enligt ett åtgärdsprogram som fastställts enligt 8 §.

26 kap.

19 b §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får i fråga om enskilda avloppsanläggningar som är dimensionerade för högst 200 personekvivalenter meddela föreskrifter om

1. skyldighet att kontrollera anläggningens funktion,

2. hur den kontroll som avses i 1 ska utföras, och

3. skyldighet att lämna uppgifter till tillsynsmyndigheten om

a) den kontroll som utförts enligt 1, och

b) anläggningens utformning och funktion.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2023.

¹ Senaste lydelse 2018:1407.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster

dels att 6 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas fyra nya paragrafer, 6 a–6 d §§, och närmast före 6 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Om det med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver ordnas vattenförsörjning eller avlopp i ett större sammanhang för en viss befintlig eller blivande bebyggelse, *skall* kommunen

1. bestämma det verksamhetsområde inom vilket vattentjänsten eller vattentjänsterna behöver ordnas, och

2. se till att behovet snarast, och så länge behovet finns kvar, tillgodoses i verksamhetsområdet genom en allmän va-anläggning.

Om det med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver ordnas vattenförsörjning eller avlopp i ett större sammanhang för en viss befintlig eller blivande bebyggelse, *ska* kommunen

Vid bedömningen av behovet enligt första stycket ska särskild hänsyn tas till förutsättningarna att tillgodose behovet av en vattentjänst genom en enskild anläggning som kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön.

Vattentjänstplan

6 a §

Det ska finnas en aktuell vattentjänstplan i varje kommun.

Kommunfullmäktige beslutar om antagande och ändring av en vattentjänstplan.

Kommunfullmäktige ska minst vart fjärde år pröva om vattentjänstplanen är aktuell med hänsyn till behovet av allmänna vattentjänster.

6 b §

En vattentjänstplan ska innehålla kommunens långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses.

En vattentjänstplan ska också innehålla kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna vattentjänsterna ska fungera vid en ökad belastning på grund av skyfall.

Planen är inte bindande.

6 c §

Utöver det förfarande som följer av bestämmelserna om strategiska miljöbedömningar av planer och program i 6 kap. miljöbalken ska kommunen innan den antar eller ändrar en vattentjänstplan

1. på lämpligt sätt och i skälig omfattning samråda med de fastighetsägare och myndigheter som kan antas ha ett väsentligt intresse av planen, och

2. ställa ut ett förslag till plan för granskning under minst fyra veckor.

Kommunen ska informera om utställningen på sin anslagstavla före utställningstidens början. Informationen ska innehålla uppgift om förslagets huvudsakliga innebörd, var det ställs ut samt inom vilken tid och till vem synpunkter ska lämnas.

Skyldigheten enligt första stycket 2 gäller inte förslag till ändring av en vattentjänstplan som endast berör ett fåtal fastighetsägare eller annars är av mindre betydelse.

6 d §

Kommunen ska ta hänsyn till de synpunkter som kommit in under samrådet och granskningen samt redovisa hur de har beaktats.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2023.
 2. Bestämmelsen i 6 a § första stycket tillämpas första gången för tid efter den 31 december 2023.

BILAGA 3

Miljö- och jordbruksutskottets yttrande

Vägar till hållbara vattentjänster

Till civilutskottet

Civilutskottet har gett miljö- och jordbruksutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2021/22:208 Vägar till hållbara vattentjänster och eventuella följdmotioner i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Miljö- och jordbruksutskottet har beslutat att yttra sig över propositionen och kommittémotionerna 2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkandena 1, 6 och 7, 2021/22:4689 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD), 2021/22:4690 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkandena 2 och 4, 2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkande 6 och 2021/22:4694 av Emma Hult och Maria Gardfjell (båda MP) yrkandena 1 och 3 i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Utskottet föreslår att civilutskottet tillstyrker propositionen i dessa delar och avstyrker motionsyrkandena.

I yttrandet finns fem avvikande meningar (M, SD, C, KD, MP).

Utskottets överväganden

Propositionen

I propositionen lämnar regeringen lagförslag som syftar till att skapa förutsättningar för långsiktigt hållbara vatten- och avloppslösningar samt att öka allmänhetens insyn och möjlighet till deltagande och påverkan vid den kommunala planeringen av hur behovet av allmänna vattentjänster i kommunen ska tillgodoses.

Regeringen föreslår att kommunens bedömning av behovet av en allmän vattentjänst ska bli mer flexibel. Vid behovsbedömningen ska kommunen ta särskild hänsyn till förutsättningarna för att tillgodose behovet av en vattentjänst genom en enskild anläggning som kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön. Förslaget syftar bl.a. till att underlätta för bostadsbyggande på landsbygden.

Vidare föreslår regeringen att varje kommun ska ha en aktuell vattentjänstplan. Vattentjänstplanen ska innehålla kommunens långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses. Planen ska även innehålla en bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna va-anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning på grund av skyfall.

Propositionen innehåller även förslag till ett bemyndigande som ger möjlighet att, i fråga om små enskilda avloppsanläggningar, meddela föreskrifter om skyldighet att kontrollera anläggningens funktion och att lämna vissa uppgifter till tillsynsmyndigheten. Regeringen föreslår även att en felaktig hänvisning i 5 kap. miljöbalken rättas till.

Lagförslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2023. Bestämmelsen om krav på att varje kommun ska ha en vattentjänstplan föreslås tillämpas första gången för tid efter den 31 december 2023.

Motionerna

Enligt kommittémotion 2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 1 ska hänsyn tas till den s.k. markretentionens betydelse när miljöpåverkan från enskilda avlopp bedöms. Motionärerna menar att det faktum att markretentionens roll i att rena utsläpp inte beaktas i det nya förslaget snedvrider proportionerna i miljöbedömningen av enskilda avloppsanläggningar.

Även i kommittémotion 2021/22:4690 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 2 framhålls markretentionens betydelse för bedömningen av enskilda avlopps miljöpåverkan.

Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) föreslår i kommittémotion 2021/22:4688 yrkande 6 att riksdagen avslår regeringens förslag till ändring i

6 b § andra stycket lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster. Motionärerna anser att bestämmelsen om skyfall kopplat till vattentjänstplanerna inte kommer att medföra något mervärde utan endast bidra till en ökad osäkerhet i fråga om ansvarsfördelningen när det gäller att klimatanpassa samhället.

I yrkande 7 föreslår motionärerna att riksdagen avslår regeringens förslag till ändring i 26 kap. 19 b § miljöbalken. Motionärerna anser att en ny form av uppgiftslämnande riskerar att innebära ytterligare löpande kostnader och pålagor från kommunens sida gentemot enskilda fastighetsägare. Motionärerna anser att den utpekade tillsynsmyndigheten i stället bör kunna föreskriva vilka uppgifter som ska lämnas och att det endast ska omfatta gemensamma anläggningar och inte enskilda. Kravet på att lämna uppgifter bör införas som en möjlighet för de kommuner som så önskar genom lokala föreskrifter.

Även i kommittémotion 2021/22:4690 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 4 föreslås att riksdagen ska avslå förslaget om kontroll av små enskilda avloppsanläggningar. Motionärerna anser att fastighetsägarna redan är medvetna om sina anläggningar och deras miljöpåverkan genom det ordinarie tillsynsarbete som landets kommuner gör. En ny form av uppgiftslämnande riskerar bara att innebära nya löpande kostnader för fastighetsägarna.

Enligt kommittémotion 2021/22:4689 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) bör riksdagen avslå proposition 2021/22:208 Väger till hållbara vattentjänster. Motionärerna är negativa till förslaget om bemyndigandet att meddela föreskrifter och skyldigheter för små avloppsanläggningar eftersom det möjliggör att införa avloppsdeklarationer, vilket kan bli mycket kostsamt och besvärligt för husägare. Att kontrollera om en anläggning är miljöfarlig eller miljöstörande bör vara kommunens tillsynsansvar och göras om det finns fog för det. Vidare anser motionärerna att risken för skyfall och översvämningar inte enbart kan hanteras som en va-fråga eftersom det krävs mer övergripande åtgärder i hur hela samhället planeras. Kommuner bör i stället ha en skyldighet att förbereda för extraordinära händelser som översvämningar och skyfall i sin planering av kommunen.

Enligt kommittémotion 2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkande 6 ska kommunerna ha möjlighet att själva välja om de vill tillämpa systemet med avloppsdeklarationer eller inte. Motionärerna menar att det är oklart om avloppsdeklarationer kan komma att ha sådan positiv miljönytta att den omfattande kostnad och det arbete som deklarationerna ger upphov till är motiverade. Motionärerna anser att kommunerna även i fortsättningen bör ha möjlighet att bestämma ambitionsnivån för detta arbete.

Enligt kommittémotion 2021/22:4694 av Emma Hult och Maria Gardfjell (båda MP) yrkande 1 ska klimatanpassning införlivas i vattentjänstplanerna. Motionärerna anför att arbetet med klimatanpassning inte har kommit igång så kraftfullt som behövs i Sveriges kommuner och därför bör kommunens planering för klimatanpassning tas upp i vattentjänstplanen. Motionärerna anser även att vattentjänstplanen måste kompletteras med en vattenresursplan som omfattar klimatanpassningsbehov och tillgångar och lösningar för dricks-vattentillgång vid extrema klimatrelaterade händelser som långvarig torka. För

en trygg vattenförsörjning och för att leva upp till miljömålen är det enligt motionärerna avgörande att skyddet av dricksvattentäkter och grundvatten stärks (yrkande 3).

Kompletterande uppgifter

Markretention och enskilda avlopp

I Formas förstudie Inför beslut om systematisk översikt av markretention av fosfor från enskilda avlopp (PM, 2018-09-07) redovisas att nära 700 000 svenska hushåll leder sitt avloppsvatten till små avloppsanläggningar som inte är anslutna till det kommunala avloppssystemet, s.k. enskilda avlopp. De allra flesta av dessa avlopp är markbaserade, vilket innebär att avloppsvattnet, efter att det har renats en första gång, släpps ut i jorden.

I marken mellan avloppet och mottagande ytvatten sker en naturlig reningsprocess, s.k. markretention, som innebär att näringsämnen (liksom mikroorganismer och giftiga ämnen) på olika sätt kvarhålls i jorden eller i växtlighet. I förstudien redovisas att hur effektiv denna markretention av fosfor egentligen är råder det delade meningar om. Denna kunskap är betydelsefull om man ska kunna anpassa kraven på anläggningarna vad gäller fosforrening.

Hösten 2018 beslutade Rådet för evidensbaserad miljöanalys mot bakgrund av förstudien att Formas skulle göra en systematisk forskningssammansättning om markretention av fosfor från enskilda avlopp. Formas kommer att göra en systematisk kartläggning av forskningen på området och enligt deras information beräknas slutrapporten bli färdig hösten 2022.

Den 10 mars 2021 anförde dåvarande miljö- och klimatministern Per Bolund följande som svar på fråga 2020/21:1977 Enskilda avlopp och retention i mark:

Övergödningen av våra inlandsvatten och av haven är fortfarande ett av de största miljöproblemen trots att det uppmärksammats under mer än 50 år.

Utsläppen av fosfor från de enskilda avloppen är i dag större än utsläppen av fosfor från de kommunala reningsverken enligt de senaste beräkningarna som publicerats av Havs- och vattenmyndigheten. Det är därför rimligt att de enskilda avlopp som inte har en tillfredsställande rening i dag och som bidrar till övergödningen åtgärdas.

Det finns dock en stor osäkerhet om hur stor självreningen i mark är och vilka faktorer som styr markretentionen av fosfor. Jag uppfattar att det därför har varit problematiskt vägleda i frågan. Rådet för evidensbaserad miljöanalys beslutade i oktober 2018 att Formas ska göra en systematisk forskningssammansättning om markretention av fosfor från enskilda avlopp för att förbättra kunskapsläget. Enligt Formas kommer kartläggningen att vara färdig under 2021. Havs- och vattenmyndigheten har ansvaret för enskilda avlopp och kan om det framkommer ny kunskap om retentionen, och om den anser att det finns ett behov, uppdatera sina vägledningar.

Tillsyn av enskilda avlopp

Den som vill driva en avloppsanordning som är dimensionerad för maximalt 200 personekvivalenter måste enligt förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd ansöka om tillstånd för sin verksamhet hos den kommunala miljönämnden, som också i detta fall är tillsynsmyndighet för verksamheten.

I Sverige finns ingen särskild lag som reglerar enskilda avlopp. Regelverket för små avloppsanläggningar finns främst i 2 och 9 kap. miljöbalken och i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Havs- och vattenmyndighetens allmänna råd (HVMFS 2016:17) om små avloppsanläggningar för hushållspillvatten fungerar som utgångspunkt för vilka krav som ska ställas. Havs- och vattenmyndigheten har även tagit fram en handbok som heter Vägledning för effektiv tillsyn av små avlopp (rapport 2015:1).

Enligt 2 kap. 7 § miljöbalken måste en rimlighetsavvägning göras i varje enskilt tillsynsärende. De krav som ställs på små avlopp får inte vara hur hårda som helst utan måste vara rimliga i förhållande till nyttan för hälsan och miljön. Kraven får inte leda till orimliga kostnader.

Den 31 mars 2021 anförde dåvarande miljö- och klimatministern Per Bolund följande som svar på fråga 2020/21:2310 En ny vägledning för enskilda avlopp:

Krav på att bristfälliga enskilda avlopp åtgärdas ställs framförallt genom kommunal tillsyn och prövning. Enligt 2 kap. 7 § miljöbalken gäller kraven på skyddsåtgärder bara i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Det innebär att de krav som ställs i förelägganden måste vara motiverade från miljö- eller hälsoskyddssynpunkt och att en skälighetsavvägning också ska göras. Mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet får inte krävas. Vad detta innebär i praktiken avgörs från fall till fall. Regeringen avser inte att se över lagstiftningen i detta avseende.

I Utredningen om hållbara vattentjänsters betänkande Vägar till hållbara vattentjänster (SOU 2018:34) redovisas när det gäller att öka åtgärdstakten för enskilda avlopp att utredningen anser att fastighetsägarens egentillsyn måste öka, fastighetsägarens incitament för att göra åtgärder stärkas och att kommunens tillsynsarbete måste bli effektivare. Utredningen har ett antal förslag i syfte att uppnå detta, bl.a. att ett krav på avloppsdeklaration för små avloppsanläggningar införs. Vidare redovisas i betänkandet att avloppsdeklarationen kommer att medföra en viss kostnad för fastighetsägare. Kostnaden kan komma att variera över landet och den kommer att bestämmas av marknaden. Kostnaden för fastighetsägaren måste jämföras med kostnader för kommunal tillsyn och sättas i relation till kostnaden för att anlägga nya avloppsanläggningar. Sammantaget är utredningens bedömning att förslaget om krav på avloppsdeklaration bidrar till att det blir enklare för fastighetsägare att göra rätt i frågor som rör små avloppsanläggningar.

I proposition 2021/22:208 behandlas de lagförslag som lämnats i betänkandet Vägar till hållbara vattentjänster. Övriga förslag från utredningen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Klimatanpassning

Dricksvattenutredningen har i sitt betänkande En trygg vattenförsörjning (SOU 2016:32) påpekat att klimat- och samhällsförändringarna innebär ökade risker för vattenburna föroreningar, vilket i sin tur ger ökade krav att arbeta systematiskt med kompetensförsörjning, kunskapsutveckling och forsknings- och utvecklingsinsatser. Regeringen beslutade därför i februari 2018 att ge Livsmedelsverket i uppdrag att inleda ett arbete med att inrätta ett nationellt dricksvattenråd (N2018/00721/DL). Detta resulterade i den nationella samordningsgruppen för dricksvatten som utöver Livsmedelsverket består av

- Havs- och vattenmyndigheten
- Boverket
- Folkhälsomyndigheten
- Sveriges geologiska undersökning (SGU)
- Kemikalieinspektionen
- Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI)
- Trafikverket
- länsstyrelserna (en representant)
- Sveriges Kommuner och Regioner
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)
- Svenskt Vatten
- vattenmyndigheterna (en representant)
- kommunerna (två representanter).

Gruppen arbetar med vattenförsörjningsfrågor, dricksvattenkvalitet samt civilt försvar och krisberedskapsfrågor.

Enligt budgetpropositionen för 2022 (prop. 2021/22:1 utg.omr. 20) gör SGU:s utökade kartläggning av grundvattenresurser att kunskapen om grundvatten och strukturen i arbetet förbättras efter hand. Det utökade kunskapsunderlaget om kvantitet och kvalitet bedöms göra nytta i klimatanpassningsarbetet. Tillgången på grundvatteninformation i databaser har förbättrats men övervakningen har fortfarande luckor i hela landet. Satsningen på åtgärder för en bättre vattenhushållning och bättre tillgång till dricksvatten har genererat projekt som bedöms gynna grundvattnet.

Enligt information från Nationellt kunskapscentrum för klimatanpassning vid SMHI, som vägleder och stöttar klimatanpassningsarbetet i Sverige, är hantering av dagvatten och skyfall en viktig del i planeringen av framtida samhällen. Om frågan om dagvattenhantering blir integrerad tidigt i processen för om- och nybyggnation förenklas planeringen för en hållbar dagvattenhantering. Möjligheten finns då att exempelvis anpassa höjdsättning för mark och byggnader för att undvika skador vid skyfall.

Ingen enskild aktör råder ensam över dagvattenfrågan. Det är därför viktigt att olika sektorer samverkar kring frågan om dagvattenhantering. Till exempel behövs samverkan mellan ansvariga för bl.a. stadsplanering, exploatering, trafik, parker och miljö- och hälsofrågor. En framtid med fler skyfall och höjda vattennivåer i hav, sjöar och vattendrag kan påverka spillvattenhanteringen.

Flera aktörer har vidtagit åtgärder. På Boverkets webbplats finns en webbutbildning om hur man får in klimatanpassning i den kommunala planeringen. Detta är viktigt inte minst för planering av dagvattenhantering. Länsstyrelserna har gemensamt tagit fram en checklista för klimatanpassning i fysisk planering som bl.a. hanterar ökad nederbörd. Länsstyrelserna har även utarbetat en vägledning för grön infrastruktur som kan användas av exempelvis samhällsplanerare och va-personal på kommunerna. Syftet är att samverkan ska leda till åtgärder som bidrar till flera positiva effekter, dvs. mångfunktionella lösningar.

Livsmedelsverket har tagit fram en handbok om hur kommuner kan klimatanpassa sin dricksvattenproduktion. Handboken bryter ned arbetet i steg och beskriver också hur olika klimathändelser kan påverka vattenförsörjningen. Den ger enbart vägledning i dessa frågor. Sveriges kommuner är självstyrande, och förutsättningarna skiljer sig åt när det gäller både samhällets uppbyggnad, dess demografi och hur naturen ser ut. Det påverkar i sin tur förutsättningarna för dricksvattenproduktionen. Varje kommun har ansvar för att fatta strategiska beslut utifrån sina förutsättningar.

För att säkra dricksvatten för framtiden är det viktigt att skydda vattentillgångarna. Havs och vattenmyndigheten har samlat information om vattenskyddsområden som också innehåller en checklista för hur man beslutar om att upprätta ett vattenskyddsområde. Havs- och vattenmyndigheten har också tagit fram en vägledning för regionala vattenförsörjningsplaner. I fokus är samhällets långsiktiga dricksvattenförsörjning. Vägledningen är främst ett stöd i länsstyrelsernas arbete.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser i likhet med regeringen att det behövs en flexiblare behovsbedömning av allmänna vattentjänster och välkomnar därför regeringens förslag att en kommun vid behovsbedömningen ska ta särskild hänsyn till förutsättningarna att tillgodose behovet av en vattentjänst genom en enskild anläggning som kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön. Det är positivt att vikten av en behovsbedömning utifrån tekniska, miljömässiga och samhällsekonomiska aspekter tydliggörs.

Utskottet noterar regeringens bedömning att en enskild anläggning ska ge ett godtagbart skydd för människors hälsa och miljön och att bedömningen av vilken skyddsnivå som kan godtas måste göras utifrån lokala förhållanden. Regeringen anser att frågan om hur denna bedömning ska göras bör tydliggöras i en tillsynsvägledning och inte i lagen om allmänna vattentjänster. Utskottet delar denna bedömning.

I sammanhanget vill utskottet även framhålla att det råder en osäkerhet om hur stor självreningen i mark är och vilka faktorer det är som styr markretentionen av fosfor. Det är därför positivt att Formas gör en systematisk kartläggning av forskningen på detta område. Utskottet konstaterar vidare att

Havs- och vattenmyndigheten har möjlighet att, vid behov, uppdatera sina vägledningar om det framkommer ny information på området.

Regeringen föreslår att vattentjänstplanerna ska innehålla en bedömning av vilka åtgärder som ska vidtas för att de allmänna va-anläggningarna ska fungera vid den ökade belastning som uppkommer vid skyfall. Utskottet välkomnar förslaget eftersom en förväntad effekt av klimatförändringen är intensivare korttidsnederbörd. Detta förhållande tydliggör betydelsen av att kommunerna har planering för att upprätthålla de allmänna va-anläggningarnas kapacitet och funktion vid en ökad belastning. Det är positivt att kommunens bedömning ska omfatta kommunens allmänna va-anläggningar, vilket är ett bredare begrepp än allmänna dagvattenanläggningar då skyfall även kan ha en påverkan på dricksvatten och spillvatten.

Utskottet konstaterar att kommunen kan anpassa vattentjänstplanens innehåll efter behov, t.ex. lägga till en beskrivning av kommunens beredskap med anledning av andra väderfenomen såsom torka. Enligt utskottets mening är kommunernas klimatanpassningsarbete en viktig del i planeringen av vårt framtida samhälle. Hanteringen av dagvatten och spillvatten är grundläggande utgångspunkter för denna planering. Det är därför positivt att vattentjänstplanens innehåll inte begränsas i detta avseende.

Vidare konstaterar utskottet att det pågår ett omfattande arbete när det gäller klimatanpassning. Bland annat har Livsmedelsverket tagit fram en handbok om hur kommuner kan klimatanpassa sin dricksvattenproduktion, SGU har kartlagt grundvattenresurser och Boverket har en webbutbildning om hur man får in klimatanpassning i den kommunala planeringen. Enligt utskottet är det viktigt att olika sektorer samverkar i vattenresursfrågor då ingen enskild aktör är ensamt ansvarig för dessa frågor. Utskottet välkomnar således de åtgärder som vidtagits för att säkra dricksvatten- och grundvattenresurser i framtiden.

När det gäller kontroll av små enskilda avloppsanläggningar föreslår regeringen ett bemyndigande som i fråga om små enskilda avloppsanläggningar ger möjlighet att meddela föreskrifter om skyldighet att kontrollera anläggningens funktion och att lämna vissa uppgifter till tillsynsmyndigheten. Bemyndigandet omfattar även möjligheten att föreskriva hur denna kontroll ska utföras. I likhet med regeringen anser utskottet att föreskrifter om kontroll kan bidra till en ökad medvetenhet hos den som ansvarar för anläggningen och att detta i sin tur kan bidra till att öka åtgärdstakten när det gäller bristfälliga anläggningar och därmed minska påverkan på miljön.

Utskottet noterar att det finns varierande behov av att samla in information om befintliga avloppsanläggningar baserat på bl.a. tidigare tillsyn och kunskap inom kommunen. Regeringen bedömer att krav på att lämna uppgifter om avloppsanläggningarna i tillräcklig utsträckning kan anpassas efter olika områdets miljö- och hälsomässiga behov genom generella föreskrifter. Utskottet noterar vidare att skyldigheten att kontrollera en anläggningens funktion kan införas stegvis och att kraven kan avgränsas att gälla enbart vissa typer av anläggningar.

Enligt utskottets mening finns det en rad aspekter kring enskilda avlopp som behöver ses över, speciellt med tanke på att dessa har en miljöpåverkande funktion som bl.a. kan bidra till övergödning. Utskottet delar regeringens bedömning att befintliga bristfälliga anläggningar behöver åtgärdas och att det är angeläget att åtgärdstakten ökar. Utskottet välkomnar därför regeringens förslag när det gäller kontroll av små enskilda avloppsanläggningar.

Vidare noterar utskottet att om systemet med avloppsdeklarerationer införs kan detta innebära en viss kostnad för fastighetsägaren. Utskottet menar dock att denna kostnad måste ställas i relation till dels kostnaden för att anlägga en ny avloppsanläggning eller åtgärda en befintlig, dels kostnaden för kommunal tillsyn. I detta hänseende måste även miljöpåverkan av en bristfällig anläggning beaktas.

Sammanfattningsvis anser miljö- och jordbruksutskottet således att civilutskottet bör tillstyrka propositionen i de delar som rör miljö- och jordbruksutskottets beredningsområde och avstyrka motionerna 2021/22:4688 (C) yrkandena 1, 6 och 7, 2021/22:4689 (SD), 2021/22:4690 (KD) yrkandena 2 och 4, 2021/22:4693 (M) yrkande 6 samt 2021/22:4694 (MP) yrkandena 1 och 3.

Stockholm den 19 maj 2022

På miljö- och jordbruksutskottets vägnar

Kristina Yngwe

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Kristina Yngwe (C), Maria Gardfjell (MP), Jessica Rosencrantz (M), Hanna Westerén (S), Isak From (S), John Widegren (M), Magnus Manhammar (S), Elin Segerlind (V), Martin Kinnunen (SD), Malin Larsson (S), Jakob Olofsgård (L), Ulrika Heie (C), Markus Selin (S), Marlène Lund Kopparklint (M), Yasmine Eriksson (SD), Mats Nordberg (SD) och Kjell-Arne Ottosson (KD).

Avvikande meningar

1. Vägar till hållbara vattentjänster (M, C)

Kristina Yngwe (C), Jessica Rosencrantz (M), John Widegren (M), Ulrika Heie (C) och Marlène Lund Kopparklint (M) anför:

Regeringen föreslår i propositionen att vattentjänstplanen ska innehålla kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna va-anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning på grund av skyfall. Vi delar inte den uppfattningen eftersom va-huvudmännen redan i dag ska göra risk- och sårbarhetsanalyser av va-anläggningarna, även i fråga om kraftig nederbörd och kommunerna har en skyldighet enligt plan- och bygglagen att i sin översiktsplan redovisa sin bedömning av risken för skador på den byggda miljön till följd av översvämningarna samt hur sådana risker kan minskas. Slutligen gör den pågående utredningen om vattenfrågor i planläggning och byggande (dir. 2021:92) en analys av vilken lagstiftning som behöver förändras för att kommunerna ska kunna hantera ökad nederbörd. Den kommer då att analysera miljöbalken, lagen om allmänna vattentjänster och plan- och bygglagen.

Sammanfattningsvis anser vi att bestämmelsen i propositionen inte kommer att medföra något mervärde utan endast bidra till en ökad osäkerhet om ansvarsfördelningen när det gäller att klimatanpassa samhället. Allmänna va-anläggningar kommer även i framtiden att ha svårt att hantera mycket kraftig nederbörd. Därför är mer kostnadseffektiva åtgärder för att minska översvämningensrisken att t.ex. höjdsätta marken, inte hårdgöra grönytor i städer samt utforma vägar och parker på ett klimatanpassat sätt. Detta är åtgärder som ligger utanför va-huvudmannens rådighet och är i första hand en samhällsplaneringsfråga där andra aktörer behöver involveras i arbetet. Därför avslår vi förslaget om skyfall kopplat till vattentjänstplanerna.

Mot bakgrund av vad vi nu anført anser vi att civilutskottet bör tillstyrka kommittémotion 2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 6.

2. Vägar till hållbara vattentjänster (SD)

Martin Kinnunen (SD), Yasmine Eriksson (SD) och Mats Nordberg (SD) anför:

Regeringens förslag handlar om hantering av och planering för vatten- och avloppslösningar. Kommunen ska ta särskild hänsyn till förutsättningarna för att tillgodose behovet av en vattentjänst genom en enskild anläggning. Det föreslås också att varje kommun ska ha en vattentjänstplan. Dessutom föreslår regeringen ett bemyndigande som möjliggör att meddela föreskrifter om

skyldighet att kontrollera små avloppsanläggningars funktion och att lämna uppgifter till tillsynsmyndigheten.

Vi anser att riksdagen ska avslå proposition 2021/22:208 Vägar till hållbara vattentjänster. Vi är negativa till förslaget om bemyndigandet som möjliggör att meddela föreskrifter och skyldigheter för små avloppsanläggningar. Därigenom möjliggörs nämligen införande av avloppsdeklarationer, vilket kan bli mycket kostsamt och besvärligt för husägare.

I betänkandet Vägar till hållbara vattentjänster (SOU 2018:34) föreslogs krav på avloppsdeklarationer vart sjunde år och att detta skulle genomföras av vvs-branschen. Detta skulle innebära mycket stora kostnader för enskilda fastighetsägare. Att kontrollera om en anläggning är miljöfarlig eller miljöstörande bör falla inom kommunens tillsynsansvar och göras om det finns anledning till det. Då ska också den verkliga miljöpåverkan undersökas och inte vilken teknisk lösning som valts. Kommunen ska ta hänsyn till yttre omständigheter, som närhet till vattendrag, naturlig rening genom jordlager och påvisad påverkan på intilliggande vatten, så att inte fungerande anläggningar döms ut i onödan.

Reglerna för enskilda avlopp bör möjliggöra att den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav i normalfallet inte ska påtvingas ett kommunalt avlopp. Regelverket för enskilda avlopp och krav om anslutning till kommunalt avlopp har stor påverkan för enskilda fastighetsägare, inte minst på landsbygden.

Vi är inte motståndare till kommunala va-planer, men de kommuner som önskar upprätta dessa kan genomföra detta oberoende av om lagen införs nu eller inte. Vi delar också Svenskt Vattens invändningar om att risken för skyfall och översvämningar inte kan hanteras enbart som en va-fråga. Det krävs mer övergripande åtgärder i hur hela samhället planeras och hur vägar byggs så att regnvatten leds bort på ett bättre sätt än genom avloppsledningarna. Att va allt oftare ligger i olika former av samarbeten som spänner över flera kommuner gör att kommunerna riskerar att missa kraven på att förebygga för översvämningar och skyfall. Kommuner bör i stället ha en skyldighet att förbereda för extraordinära händelser, som översvämningar och skyfall, i sin planering av kommunen.

Mot bakgrund av vad vi nu anfört anser vi att civilutskottet bör tillstyrka kommittémotion 2021/22:4689 av Mikael Eskilander m.fl. (SD).

3. Vägar till hållbara vattentjänster (MP)

Maria Gardfjell (MP) anför:

Arbetet med klimatanpassning har inte kommit igång så kraftfullt som behövs i Sveriges kommuner. Även om en planering finns hos en hel del kommuner, går åtgärdsplaneringen och det konkreta åtgärdsarbetet mycket långsamt. Kommunens planering för klimatanpassning måste tas upp av vattentjänstplanen. Bräddning av avloppsvatten är en säkerhetsfunktion som finns i kommunala ledningsnät. Med klimatförändringarna förväntas fler skyfall och

extremväder, vilket drastiskt kan öka miljöpåverkan av bräddning. Därför behöver kommunerna planera för skyfall inom ramen för arbetet med vattentjänstplaneringen. Även om det inte alltid kommer att kunna vara möjligt att hindra alla bräddningar måste ett systematiskt arbetssätt införas i alla kommuner.

Vilka åtgärder man avser att vidta när det gäller klimatanpassning över tid samt hur dessa ska finansieras ska tydligt framgå av planen. Vattentjänstplanen måste också kompletteras med en vattenresursplan, som omfattar klimatanpassningsbehov och tillgångar och lösningar för dricksvattentillgång vid extrema klimatrelaterade händelser som långvarig torka. Höga temperaturer under lång tid kan påverka behovet av vattentjänster och vattentjänsternas funktion, då exempelvis vattentemperatur och bakterietillväxt kan påverkas. Vattentjänstplanen måste även innehålla detta.

Skyddet av dricksvatten varierar mycket över landet. Många kommunala vattentäkter saknar skyddsområden och många befintliga skyddsområden är dåligt utformade och behöver ses över. Inrättandet av nya skyddsområden går trögt. För en trygg vattenförsörjning och för att leva upp till miljömålen är det avgörande att skyddet av dricksvattentäkter och grundvatten stärks. Det finns ett mycket stort behov av att stärka arbetet med dricksvattenförsörjning och vattenskydd, exempelvis behöver stödet för att inrätta och se över vattenskyddsområden stärkas. Remissinstanser påpekar att klimatanpassning bör lyftas in i vattentjänstplanen.

Mot bakgrund av vad jag nu anfört anser jag att civilutskottet bör tillstyrka kommittémotion 2021/22:4694 av Emma Hult och Maria Gardfjell (båda MP) yrkandena 1 och 3.

4. Markretention och enskilda avlopp (M, C, KD)

Kristina Yngwe (C), Jessica Rosencrantz (M), John Widegren (M), Ulrika Heie (C), Marléne Lund Kopparklint (M) och Kjell-Arne Ottosson (KD) anför:

För att minska näringsbelastningen och i förlängningen övergödningen av våra sjöar och hav krävs fler landbaserade insatser på platser där läckaget av näringsämnen uppstår. En ofta påtalad källa till övergödning är enskilda och gamla avlopp, inte minst i kust- och sjönära områden. Näringsläckaget behöver minska från dessa områden men det är också av betydelse att åtgärderna som vidtas och kostnaderna som åläggs enskilda fastighetsägare står i proportion till den miljöpåverkan avloppsanläggningarna faktiskt har.

Propositionen föreslår en flexiblare behovsbedömning av allmänna vattentjänster där det tas hänsyn till förutsättningarna att tillgodose behovet genom en enskild anläggning som uppfyller tillämpliga miljökrav. Samtidigt som miljöbedömningen föreslås bli mer flexibel saknas förslag om att markretentionens roll i att rena utsläpp också ska beaktas. Att denna inte tas med i det nya förslaget snedvrider proportionerna i miljöbedömningen av enskilda avloppsanläggningar. Vi anser därför att bedömningen av enskilda

anläggningars miljöpåverkan också bör inkludera vilken roll markretention spelar i reningen av utsläppen.

Mot bakgrund av vad vi nu anfört anser vi att civilutskottet bör tillstyrka kommittémotionerna 2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 1 och 2021/22:4690 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 2.

5. Kontroll av små avloppsanläggningar (M, C, KD)

Kristina Yngwe (C), Jessica Rosencrantz (M), John Widegren (M), Ulrika Heie (C), Marléne Lund Kopparklint (M) och Kjell-Arne Ottosson (KD) anför:

Regeringen menar att det behövs en ökad kontroll av små enskilda avloppsanläggningar. I propositionen föreslås därför att enskilda fastighetsägare ska underställas en skyldighet att kontrollera sin avloppsanläggnings funktion och lämna uppgifter till tillsynsmyndigheten om anläggningens utformning och funktion och om den kontroll som utförts. Regeringen anser att fastighetsägaren genom att lämna uppgifter får en ökad medvetenhet om anläggningen och dess miljöpåverkan.

I dagsläget utförs tillsynsarbete inom ramen för kommunernas ordinarie uppdrag. En ny form av uppgiftslämnande riskerar att innebära ytterligare löpande kostnader och pålagor från kommunens sida gentemot enskilda fastighetsägare. Vi föreslår därför att riksdagen avslår förslaget om kontroll av små enskilda avloppsanläggningar.

Vi anser i stället att den utpekade tillsynsmyndigheten bör kunna föreskriva vilka uppgifter som ska lämnas och att det endast ska omfatta gemensamma anläggningar och inte enskilda. Därtill bör kravet på att lämna uppgifter inte införas nationellt eller en nationell myndighet kopplas in, utan det bör införas en möjlighet för de kommuner som så önskar genom lokala föreskrifter. Kommunerna ska ha möjlighet att välja om de ska upprätta eller kräva avloppsdeklarationer (eller liknande dokumentation) eller inte. Detta ökar möjligheten till kontroller i områden där bristfälliga avloppsanläggningar är vanligt förekommande eller där näringsläckaget är särskilt stort, men besparar enskilda fastighetsägare i landets övriga kommuner ytterligare en pålaga. Vi anser även att det är oklart om avloppsdeklarationerna kan komma att ha sådan positiv miljönytta att den omfattande kostnad och det arbete som deklarationerna ger upphov till är motiverade.

Mot bakgrund av vad vi nu anfört anser vi att civilutskottet bör tillstyrka kommittémotionerna 2021/22:4688 av Magnus Ek och Ola Johansson (båda C) yrkande 7, 2021/22:4690 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 4 och kommittémotion 2021/22:4693 av Viktor Wärnick m.fl. (M) yrkande 6.